HADŽI DERVIŠ SPAHIĆ

الأخلاق والتقوى

أشرف

POUKE

O MORALU I BOGOBOJAZNOSTI

DERVIŠ SPAHIĆ:

EL-AHLAKU VET-TAKVA

POUKE O MORALU I BOGOBOJAZNOSTI

IZDAVAČ:

STARJEŠINSTVO ISLAMSKE ZAJEDNICE
BOSNE I HERCEGOVINE, HRVATSKE I SLOVENIJE
SARAJEVO, JNA 81/1

ZA IZDAVAČA: MUHAMED MRAHOROVIĆ

TIRAŽ:

5000 PRIMJERAKA

ŠTAMPA:

SRO »GRAFIČAR« DOBOJ

ZA ŠTAMPARIJU: SIMEUN BUKEJLOVIĆ

DERVIŠ SPAHIĆ

POUKE O MORALU I BOGOBOJAZNOSTI

III IZDANJE

SARAJEVO, 1986.

S A D R Ž A J

BILJEŠKA O PISCU

Merhum hadži Derviš ef. Spahić, muderris iz Pojske kod Zenice, proživio je plodan i za Islamsku zajednicu izuzetno koristan ovozemaljski život, ostavivši iza sebe dragu i poštovanu uspomenu među svima koji su ga poznavali, pred njim učili ili ga makar samo u životu susretali. Spadao je u red onih naših hodža koji su zračili dobrotom i plemenitošću, sijući oko sebe islamsko sjeme moralne čistoće, humanizma, dobrote i pravednosti i, iznad svega, nesalomive vjere u jednog jedinog Boga, Allaha džellešanuhu, u čijoj je Istini živio i djelovao.

Rođen je u selu Pojska kod Zenice 1893. godine i tu je pred svojim djedom, Mustafa efendijom, završio mekteb, a zatim se u 11. godini uputio u Travničku medresu u kojoj su tada predavali čuveni alimi: hadži Hazim ef. Korkut, travnički muftija, i Asim ef. Korkut, muderris.

U medresi je ostao sve do prvog svjetskog rata 1914. godine kada je bio postavljen za džamijskog imama, a ubrzo poslije rata za mektebskog muallima i vjeroučitelja osnovne škole. Te dužnosti vršio je sve do 1934. godine. U međuvremenu je nastavio slušanje dersova pred muderrisom Asim ef. Korkutom, da bi 1928. godine završio idžazet.

Derviš efendijino djelovanje u Travniku bilo je zapaženo pa je bio postavljen za mektebskog upravitelja. Tada je nastojao sprovesti reformu zastarjele metode rada sa djecom. U tu svrhu je sa seoskim imamima održavao seminare i za svoj novac nabavljao školske table i ostala pomagala za učenje. U gradu, a i po seoskim džematima, održavao je brojna i rado posjećivana predavanja, posebno za žene.

Iako se u Travniku lijepo situirao i bio općenito cijenjen,

vratio se 1934. godine u svoju Pojsku, da tu formira i otvori novu medresu u kojoj je, bez ikakve materijalne nagrade, plodno djelovao sljedećih 12 godina. Na otvaranje medrese potakla ga je reforma izvršena u Travničkoj medresi, na koju se više nije moglo upisati bez svršene osnovne škole. A kako su u to vrijeme škole po selima bile malobrojne, htio je na taj način pomoći onim generacijama koje su željele, a nisu mogle, zbog pomanjkanja školske spreme, da se upišu u Travničku medresu. Bio je to njegov rijetko koristan i plemenit gest hizmeta učinjen islamu.

Nakon bratskog dogovora sa dvojicom svoje braće koji su bili zemljoradnici i koji su ga u svemu svesrdno pomagali, sazvao je brojne džematlije iz Pojske i okolice i izložio im svoju namjeru. Svi su mu obećali svoju pomoć pa je uskoro, nakon pola godine, na zemljištu koje su on i braća poklonili, nikla nova medresa. Sagrađena je na kat, sa prostranom dershanom, školskim klupama, sa 5 spavaonica, zbornicom, kupatilom s kabinama i ostalim potrebnim prostorijama, dok je sljedeće godine dograđena trpezarija i kuhinja. Na jesen iste, 1934. godine kad je i sagrađena, medresa je otpočela sa radom. Djelovala je 12 godina, sve do početka 1947. godine. Svaki dan je u obližnjoj džamiji, kraj same medrese, obavljano svih pet vaktova, a redovito su imamile starije softe. Blagorodan je bio islamski uticaj koji je medresa vršila na čitav taj kraj.

Medresu je prosječno pohađalo oko 90 učenika, a u internatu ih je bivalo oko 70, uglavnom iz udaljenijih mjesta. Među softama je bilo i onih koji su već bili završili Travniču ili Zeničku medresu, a dolazili su u Pojsku da pred Derviš efendijom nastave učenje. U Medresi su se predavali sljedeći predmeti: kiraet, arapski jezik, akaid, fikh, ahlak, arapska kaligrafija, tefsir, istorija islama, imamat i vaz u praksi, obavezno opismenjavanje i obučavanje u voćarstvu i povrtlarstvu.

Za 12 godina djelovanja kroz Medresu su prošle i završile je brojne softe. Mnogi su do danas penzionisani ili pomrli, ali ih još i sada ima lijep broj koji su u službi Islamske zajednice. Tako ih na području Zenice djeluje 12, na području Travnika 8 i na području ostalih odbora Islamske zajednice 1. Sjeme koje je merhum Derviš efendija bio zasijao i brižno i s ljubavlju odgajao, urodilo je korisnim

i hairli plodom.

No ni kasnije, mada već u poodmaklom dobu, Derviš ef. nije posustao. Posljednjih desetak godina češće je obilazio pojedina mjesta na području Zenice, Travnika, Jajca, Doboja, Tešnja i drugih regiona, gdje je održavao vazove i kontakte s tamošnjim imamima, posebno tokom ramazani šerifa. Uvijek, gdje god bi došao, dočekivan je s radošću i poštovanjem.

Derviš ef. se uz to bavio i zapaženim radom na vjerskom štivu. Štampano mu je Uputstvo za učenje kur'anskog pisma i dva izdanja brošure »Imanski i islamski šarti«. Rukopis njegove »Upute u arapsko pismo« (sufara), predat je Vrhovnom starješinstvu IZ, a iza njega je ostalo i nekih radova u rukopisu. Svoj islamski pogled na život i rad, merhum Derviš ef. je prenio i na svoje najbliže: dva su mu sina aktivni imami, a trojica unuka svršenici Gazi Husrevbegove medrese. Preselio je na Ahiret 20. marta 1978. godine u 86. godini čestitog i plodnog života.

Rahmetullahi alejhi rahmeten vasiah!

Rahmetli hadži Derviš-efendiji: EL-FATIHA.

PREDGOVOR

Biti koristan i drugima i sebi - treba da bude stalna težnja svakog čovjeka, a da bi bio koristan i sebi i drugima on, prije svega, mora posjedovati dobru i plemenitu dušu i srce, mora svjesno i svim svojim snagama nastojati da svoje kompletno biće okiti plemenitim i pozitivnim svojstvima. Na taj način on će, prije ili kasnije, steći dobro, ispravno i pozitivno vladanje i ponašanje. Ukratko, njegov stav prema sebi i svojoj okolini biće islamski, jer će biti u skladu sa islamskim učenjem.

Kako učenje islama zadire u sve pore, u sve vidove ljudskog života i djelovanja, ono se vremenom razvilo u posebnu nauku kojoj je cilj da čovjeka, u moralno-etičkom pogledu, što više usavrši, da od svakog pojedinca stvori samostalnu, svjesnu i zrelu ličnost koja će svojim osobinama, stremljenjima i djelovanjem, svojim načinom mišljenja i života, svjesno i u svakom trenutku, nastojati da bude korisna i pozitivna - i sebi i drugima, i za ovaj i za budući svijet. Sažeto rečeno: zadatak ove nauke je da čovjek bude što više čovjek.

Ta nauka zove se **a h l a k**. Ahlak se dijeli na dvoje:

a) *ahlaki-hamide* - pohvaljena, dobra, pozitivna svojstva, i

b) *ahlaki-zemime* - pokuđena, loša, negativna svojstva.

Svaki musliman i muslimanka treba da se svom snagom bori da oplemeni svoje srce lijepim i pozitivnim svojstvima i da ga, po svaku cijenu, očisti i zaštiti od svih negativnih osobina. Za postizanje ovog cilja od posebne je važnosti upućivati Allahu dž. š. dove i moliti Ga za pomoć na ovom putu. Sam Muhammed a. s. iako je imao najsavršeniji ahlak, molio je Allaha dž. š. da ga uputi da mu pomogne da bude najljepšeg ponašanja i najljepše ćudi.

U želji da muslimanima svakog uzrasta i svakom čitaocu

pomognem u iznalaženju najkraćeg puta kojim se dolazi do lijepog i korisnog, dakle do islamskog ahlaka, poslužio sam se, pored kur'anskih istina i stavova - u koje ne može biti nikakve sumnje - još i hadisi-šerifima u čiju se vjerodostojnost, također, ne može sumnjati. Kako se merhum hafiz Abdurrahman es-Sujuti u svom poznatom i u čitavom islamskom svijetu priznatom djelu *Džamius-sagir* služio isključivo hadisima iz šest poznatih zbirki vjerodostojnih hadisa, koje su u islamskoj nauci poznate pod zajedničkim imenom *»Kutubus-site«*, to sam najveći broj hadisa i uzeo upravo iz ovog njegovog djela. Samo mali broj hadisa uzeo sam direktno iz Muslimove, odnosno Buharijine zbirke vjerodostojnih hadisa.

Pri navođenju kur'anskih ajeta dato je ime sure i broj ajeta. To sam učinio i zato da se može uporediti moje shvaćanje, odnosno moj prijevod toga ajeta sa nekim drugim prijevodom.

Neka mi čitaoci ne zamjere što je moje djelo puno citata. To nije slučajno. Ja sam upravo tako i želio, jer sam duboko svjestan da boljih, mudrijih i aktuelnijih rješenja nema od onih koje nam nudi Allah dž. š. u Svom Kur'ani-kerimu i Njegov Poslanik u svom hadisu.

Predajući ovo djelo na upotrebu i korištenje pripadnicima uzvišenog islama, molim Allaha dž. š. da ono posluži svojoj svrsi i namjeni, da već gotova rješenja, mudra pravila i savjete prihvati svaki musliman i muslimanka. Podvlačim: to su rješenja i savjeti koje je dao Allah dž. š. i Njegov Posljednji poslanik. Ja sam ih samo poredao ovim redom i učinio pristupačnim našim masama.

Autor

I DIO

AHLAKI-HAMIDE
DOBRA SVOJSTVA I OSOBINE

A. VAŽNOST AHLAKI-HAMIDE

Kao što je istaknuto u Predgovoru, ahlak se dijeli na dva dijela: ahlaki-hamide i ahlaki-zemime (dobre i loše ljudske osobine), pa ćemo ovdje iznijeti, po redu i važnosti, one momente koji se odnose na ahlaki-hamide.

1. O važnosti ahlaki-hamide uopće

Od kolike je važnosti ahlaki-hamide možemo vidjeti i zaključiti iz sljedećih Pejgamberovih hadisi-šerifa:

- »Ko je lijepog ahlaka ja mu jamčim mjesto u džennetu.«

- »Zaista će mi biti najmiliji i najbliži na Sudnjem danu oni koju su najljepšeg ahlaka.«

- »Zaista će musliman sa lijepim ahlahkom dobiti u džennetu deredžu (stepen, počast) onoliku koliku će dobiti i onaj što je neprestano danju postio, a noću ibadetio.«

Najljepši je iman onoga ko je najljepšeg ahlaka. Iz više mjesta u Kur'ani-kerimu i iz brojnih hadisi-šerifa Muhammeda a.s. vidi se

da je ahlak čvrsto uz iman. Kada je neko upitao Muhammeda a.s. šta je to iman, on mu je odgovorio: »Iman je strpljivost i darežljivost«. Jednom je prilikom rekao svojim ashabima: »Da vas naučim koja su svojstva najbolja i za ovaj svijiet i za Ahiret: posjetiti onoga ko je tebe napustio; dati onome ko tebi ne daje, oprostiti onome ko ti je nasilje učiinio«.

Kao što je duša u tijesnoj i neposrednoj vezi sa srcem, tako je i iman u neraskidivoj vezi sa srcem i sa dušom.

Čija duša preseli sa svjetlom imana, ona će sretno proći kroz Alemi-berzah (tj. vrijeme od časa smrti do časa općeg proživljenja, Sudnjeg dana), a na Ahiretu će uživati vječnu sreću.

U plemenita svojstva spada iman, jer bez imana nema vječne sreće na Ahiretu. Onaj, čije srce osvjetljava iman, mora se pridržavati i islamskih dužnosti. Drugim riječima: ko čvrsto vjeruje da za prekršaj zaslužuje kaznu, on ga neće ni učiniti, osim u krajnjoj nevolji. Ljudska djela prvi su i pravi svjedoci da li u njegovom srcu postoji iman ili ga nema.

Allah dž. š. je rekao: »Reci (Muhammede) ako su vam vaši očevi, vaši sinovi, vaša braća, vaše žene, vaši imeci koje ste stekli, vaša roba za čiju prođu strahujete i stanovi u kojima ste zadovoljni, draži od Allaha, Njegova Poslanika i borbe na Njegovom putu, onda očekujte Allahovu kaznu. Allah neće uputiti pokvareni narod na pravi put.« (Tevbe, 24).

»Pravi su muslimani samo oni čija srca zastrepe kada se Allah spomene, a kada im se uče Naši ajeti oni postaju čvršći u vjeri (imanu).« (Enfal, 2).

»Da li misle ljudi, kada reknu: Mi vjerujemo, da će (s tim riječima) biti oslobođeni kušnje (kazne)? Mi smo u iskušenje stavili (kaznili) one prije njih (koji su se služili praznim riječima). Zaista Allah zna one koji pravo govore, a zaista zna i one koji lažu.« (Ankebut, 2-3).

»Teško svakom lašcu (griješniku), koji sluša Allahove riječi (ajete) koji mu se uče, a on i dalje ostaje ohol (nepopravljiv), kao da ih nije ni čuo.« (Džasije, 7-8).

»Da li misle oni koji rade ružna djela da će Nam izbjeći (od kazne)? Ružno li je njihovo prosuđivanje.« (Ankebut, 4).

Ko želi da ispunjava svoje dužnosti i da bude spašen, treba da ima na umu sljedeće:

- da nas Allah dž. š. vidi, ma gdje mi bili;
- da uz nas postoje meleki koji nas neprekidno prate i bilježe sve što mi radimo (bilo dobro, bilo zlo);
- da iman napusti svakoga ko se odluči da uradi veliki grijeh i da lebdi iznad njegove glave sve dok se ne prođe toga grijeha (harama). Dakle, ako bi čovjeka zadesila i smrt u takvom stanju, otišao bi bez imana. A umrijeti bez imana predstavlja najveću opasnost i nesreću! Da nas Allah dž. š. od toga sačuva! Amin!

Sve što je navedeno, saglasno je sa zdravim razumom. Ko vjeruje da ga Allah dž. š. vidi i da ga Njegovi meleki neprestano prate, taj ne može ni zamisliti da u Allahovoj prisutnosti nešto ružno učini.

Allah dž. š. je rekao: »Griješnik će zaželjeti da se otkupi od kazne Sudnjeg dana svojim sinovima, svojom ženom, svojim bratom, svojom porodicom koja ga je štitila i svim onim što je na zemlji, ne bi li se spasio.« (Me'aridž, 11-14).

2. Nijet - namjera, težnja, želja, odluka

Nijet proizilazi iz srca i on ima veliki značaj. Kao što su djela vezana za iman, tako su vezana i za nijet. Mehammed a.s. je rekao: »Svi poslovi ovise o nijetu. Svakom čovjeku pripada ono što je naumio.« (Evo jednnog primjera: čovjek koji obavi hadž radi hadžijske časti, ugleda ili turizma, on je hadžija kod naroda, alii ne i kod Allaha dž. š. a čovjek koji ima čist nijet, ali ga nešto omete pa ne obavi hadž, on je hadžija kod Allaha dž. š. bez obzira na to što ga svijet ne smatra hadžijom. Ovo pravilo važi i za sve ostale poslove). Allah dž. š. je rekao: »Ko želi ovaj svijet (dunja), ko se odluči da mu

je na ovom svijetu imati (uživati), mi ćemo dati što mi hoćemo i kome hoćemo, zatim ćemo mu odrediti džehennem u kojem će sagarati (biti pržen), posramljen, odbijen (od Božije milosti). A ko želi budući svijet i trudi se za to (istinskim) trudom (zalaganjem) i vjeruje (u Ahiret), takvima će trud biti primljen (kod Allaha dž. š.).« (Isra', 18-19).

3. Ljubav prema Allahu dž. š.

Allah dž. š. je rekao: »O vjerni! Neka vas vaši imeci i vaša djeca ne zabave od spominjanja Allaha. Koji to urade (tj. koje zabavi imetak i djeca), na velikom su gubitku.« (Munafikun, 9).

»Vaši imeci i vaša djeca su za vas samo kušnja, a kod Boga je velika nagrada (onima koje njihovi imeci i djeca ne zabave i ne odvrate od poslušnosti Allahu dž. š.).« (Tegabun, 15).

Muharnmed a.s. je rekao : »Niko od vas neće imati pravog imana sve dotle dok ne bude volio Allaha dž. š. i Njegova Poslanika bolje od svega drugoga.«

U svojoj ljubavi prema Allahu dž. š. treba da budemo kao dijete prema svojoj majci: poziva je i traži čim je odsutna i ničim se drugim ne može utješiti osim prisustvom svoje majke. Tako i mi, u svakom svom stanju: idući, sjedeći, stojeći, ležeći, radeći, treba da doživimo Allaha dž. Š. i da Ga spominjemo izgovarajući odabrane riječi kao: Allah, La ilahe illellah, Subhanallah i slično. Sve dok se nalazimo u zirku nećemo zalutati, nećemo skrenuti s pravoga puta, jer se, u stvari, nalazimo u ibadetu.

4. Ljubav prema Kur'ani-kerimu

Kur'ani-kerim je posljednja Božija objava. Otkako postoji svijet, nije bilo niti će biti bolje i vrjednije knjige.

Da bismo ukazali na njegovu neizrecivu vrijednost, najbolje

će biti da se poslužimo riječima Uzvišenog Allaha dž. š. i Njegovog poslanika Muhammeda a.s.

Kur'ani-kerim je toliko vrijedan da se Allah dž. š. njime čak zaklinje: »Tako mi Kur'ana mudrog zaista si ti (Muhamede) Poslanik.« (Jasin, 2,3); dozvoljava da ga dotaknu samo oni koji su čisti: »To je Kur'an časni, u Knjizi sačuvanoj (od promjena), neka ga prihvataju samo čisti, (on je) Objava od Gospodara svjetova.« (Vaki'a, 77-80); naređuje da se šuti kada se uči Kur'ani-kerim: »A kada se uči Kur'an, slušajte ga i ćutite da bi vam se smilovao.« (A'raf, 204); podvlači da »To je Knjiga u kojoj nema nikakve sumnje (ona je) putokaz bogobojaznima.« (Bekare, 2). »To su ajeti mudre Knjige (koja je) uputa i milost dobročiniteljima« (Lukman, 2-3); »Zaista je on (Kur'an) uputa i milost pravovjernicima.« (Neml, 77); i upozorava da je to Knjiga objavljena Muhammedu a.s. «...kao objašnjenje za svašto, uputa, milost i radosna vijest muslimanima.« (Nahl, 89); »On je za vjernika putokaz i lijek.« (Fussilet, 44).

O značaju učenja Kur'ani-kerima postoji i veliki broj hadisi-šerifa. Evo samo nekoliko:

- »Kur'an je izvor bogatstva i zadovoljstva koje se ne može postići bez učenja Kur'ana«;

- »Ko želi da ga Allah dž. š. i Njegov Poslanik vole, neka uči Kur'an gledajući«;

- »Učenje Kur'ana spada u najbolja djela za moje sljedbenike«;

- »Ko uči Kur'an staviće se njegovim roditeljima tadž (kruna) na glavu (u džennetu) koji će sjati jače od sunčeve svjetlosti na ovom svijetu«. Zatim je rekao: »A šta tek misliš za onoga ko ga uči i radi po njemu!«;

- »Kur'an će (na Sudnjem danu) posredovati prvenstveno za one koji ga uče«;

- »Učite Kur'an, jer će Kur'an doći na Sudnji dan i biti zagovornik za one koji ga budu učili«.

Ovo što je navedeno sasvim je dovoljno da nam ukaže na neslućenu vrijednost Kur'ani-kerima, da u nama razvije istinsko i

dužno poštovanje prema Kur'ani-kerimu, da u naša srca ulije iskrenu i duboku ljubav prema Kur'ani-kerimu koja će stalno jačati i živjeti u nama sve dok živimo.

Muslimani su odvajkada bili svjesni vrijednosti koje sadrži Kur'ani-kerim. Zbog toga i jeste Kur'ani-kerim, bez ikakve sumnje, najpoštovanija knjiga svih vremena. Osim ove istine, i istine da je Kur'ani-kerim jedina Božja objava koja nije pretrpjela nikakvu izmjenu, on ima još nekoliko osobenosti, još nekoliko, da ih tako nazovemo, rekorda koji pripadaju samo njemu, i koji će zanavijek ostati njegovi:

- Kur'ani-kerim je najčitanija knjiga svih vremena;
- Kur'ani-kerim je knjiga sa najvećim brojem rukopisnih primjeraka;
- Kur'ani-kerim je knjiga sa najvećim brojem štampanih primjeraka;
- Kur'ani-kerim je knjiga sa najvećim brojem ljudi koji je znaju napamet (hafiza).

5. Ljubav prema Muhammedu a.s.

Nema nikakve sumnje u to da Allah dž. š. voli Muhammeda a.s. više nego ikoga. On je iz čitavog ljudskog roda njega odabrao i počastio najvećom mogućom čašću - čašću posljednjeg poslanika. Preko njega je darovao čovječanstvu najveću sreću - Svoju posljednju Objavu, Kur'ani-kerim.

Svi muslimani su svjesni da su ove činjenice sasvim dovoljne da izdvoje Muhammeda a.s. na poseban stepen, na mjesto koje pripada samo njemu. Zato muslimani svim svojim bićem vole i poštuju svoga pejgambera, Muhammeda a. s. Muslimani, gotovo bez iznimke i u svakoj prilici, spominjući njegovo ime donose još i salavat na njega. To je dokaz dubokog poštovanja, odanosti i zahvalnosti za sve što je učinio nama i čovječanstvu uopće. To je odraz vizije o posljednjem Božijem poslaniku, to je njegova čast u

biću muslimana koja mu se poklanja i priznaje sa najvećom radošću, ljubavlju, iskrenošću i odanošću. To je, u stvari, ljubav, ona prava, čista ljubav koja nije nametnuta, koja u naše biće ulazi od samog časa našeg rođenja, koju u nas unose naši stariji, naša sredina, naš način života, naše vjerovanje, naše ubjeđenje. Svi smo svjedoci da nijedan pravi musliman neće izgovoriti niti napisati njegovo ime, a da odmah ne doda i općepoznate riječi: »alejhis-selam«. To je u islamskoj sredini i društvu tako duboko ukorijenjeno i postalo toliko poznato da su riječi »alejhis-selam« postale sinonim za »Posljednji Božji poslanik«. Nije rijedak slučaj da se govori, pa čak i piše, samo »Alejhis-selam«, što u stvari znači Muhammed alejhis-selam.

Zbog svega ovoga svaki musliman osjeća i zna da je uz ljubav prema Allahu dž. š. i Njegovoj Knjizi - Kur'ani-kerimu, neodvojivo vezana i ljubav prema Muhammedu a.s. To je, međutim, ljubav posebne vrste. Ona je čista od bilo kakvog vida obožavanja, jer je u samoj osnovi islamskog vjerovanja spoznaja i očitovanje da je Muhammed a. s. »... Božji miljenik i posljednji Božiji poslanik.« To je ljubav koja je prožeta beskrajnim, bezrezervnim povjerenjem u njegovo djelo i riječ, to je ljubav prožeta istinskom zahvalnošću za sve što nam je učinio, što čini, i što će nam bez sumnje, kao najavljeni i jedini Zagovornik, činiti na Onom svijetu, na Dan suđenja. To je ljubav ispunjena težnjom da budemo na njegovom putu, jer je samo njegov put - put koji je Allah dž. š. označio kao jedini pravi put. To je ljubav koja u svojoj biti čezne za što neposrednijom blizinom Muhammeda a. s. U toj ljubavi srca pravih muslimana ispunjava posebna radost, obasjava posebna svjetlost, obuzima posebno raspoloženje. To je ona ljubav koja u čistim muslimanskim srcima budi pravu, iskonsku sreću i zadovoljstvo. U srcima njegovih pravih sljedbenika gori ta ljubav čudesnom, neugasivom snagom kroz koju oni u najvišem stepenu postižu ono što žele: sreću što su muslimani.

Ljudski um nikome nije posvetio toliko toplih, dubokih, osjećajnih, mudrih, zahvalnih, iskrenih i obavezujućih misli kao što je muslimanski genije posvetio Muhammedu a. s. Nema toga čovjeka, niti će ga biti, o kojemu se govori i piše sa toliko ljubavi, topline, poštovanja. Ovom zemljom nije kročio autoritet njemu ravan, a neće, van svake sumnje, ni kročiti. Svi znamo da se već

stoljećima, u svim islamskim sredinania i na svim njihovim nivoima, sa istinskom brigom, najvećom pažnjom i dostojanstvom, kao posebno draga svečanost, obavija svečanost proslavljanja njegovog rođenja. Ko još ne zna šta je to **m e v l u d** !

Ali, kao i inače, i ovdje ćemo se pozvati na Kur'ani-kerim s namjerom i željom da ukažemo i dokažemo da je sve što je čovjek rekao i napisao posljednjem i o posljednjem Božjem poslaniku Muhammedu a. s. snagom svoje izričitosti, snagom svoje ozbiljnosti, snagom svoga priznanja i priznavanja, u suštini blijedo prema onome šta je Allah dž. š. u Svojoj Knjizi o njemu rekao. Evo samo nekoliko ajeti-kerima:

- »Vjerovjesnik treba da bude preči vjernicima nego oni sami sebi... « (Ahzab, 6).

- »Allah i Njegovi meleki blagosiljaju Vjerovjesnika. O vi koji vjerujete, blagosiljajte ga i vi i upućujte mu pozdrave.« (Ahzab, 56).

- »O Vjerovjesniče, Mi smo te poslali kao svjedoka, kao donosioca radosnih vijesti i kao Poslanika koji opominje.« (Ahzab, 45).

- » (O Muhammede), Tako mi tvoga života, zaista oni lutaju u svojoj zabludi.« (Hidžr, 72).

- »A tebe smo poslali samo zato da donosiš radosne vijesti i da opominješ.« (Furkan, 56).

- »Oni koji se budu pokoravali Allahu i Njegovom Poslaniku, oni koji se budu bojali Allaha i koji budu od Njega strahovali, oni će postići ono što budu željeli.« (Nur, 52).

- »U Allahovom Poslaniku imate divan uzor...« (Ahzab, 21).

- »A tebe smo (Muhammede) poslali samo kao milost svjetovima.« (Enbija', 107).

Neka mi se oprosti što ću zamoliti da se dobro razmisli o ovim ajetima i da se njihova poruka najozbiljnije shvati i zapamti!

6. Pozivati na dobro, a sprečavati zlo

Pozivati na dobro, a sprečavati zlo je Božija zapovijed. Allah dž. š. to naređuje ovim riječima: »Neka među vama bude jedna skupina (ljudi) koja će pozivati na dobro i naređivati ono što je lijepo, a zabranjivati ono što je ružno! To su oni koji će biti spašeni.« (Alu 'Imran, 104).

Jednom prilikom Muhammed a.s. je rekao: »Allah dž. š. je naredio meleku da sruši jedan grad na njegove stanovnike. Tada je rekao melek: - Ima među njima jedan Tvoj vjernik koji nije pogriješio ni koliko se okom može trepnuti. Na to Allah dž. š. reče: Sruši ga i na njega i na njih, jer se on nikada nije naljutio na njihov postupak.«

Iz ovih Allahovih i Pejgamberovih riječi vidimo da nas je Bog dž. š. izričito zadužio da upućujemo na dobro, a sprečavamo zlo. Onome ko ispunjava ovo Božije naređenje obećane su velike nagrade u vječnom životu (Ahiretu).

B. SVOJSTVA KOJA TREBA IMATI I RAZVIJATI

1. Težnja za poštenom (halal) zaradom i izdržavanjem

Ko želi da njegova zarada bude poštena i halal, treba da se čuva sljedećeg:

- da bez opravdanja ne kasni na bilo koju dužnost;
- da svojim radom nikoga ne uznemirava;
- da mu je namjera sačuvati sebe i svoju porodicu od harama; a ne po svaku cijenu povećati imetak i podići standard;
- da ne pretjeruje u poslu i
- da ne smatra da je nafaka samo od njegovog rada nego od Allaha dž. š.

Ebu-l-Lejs es-Samarkandi, autor djela *»Tenbihu-l-gafilin«* preporučuje još i sljedeće:

- posao koji radimo treba da bude po islamskim propisima dozvoljen,
- u poslu ne smijemo varati i obmanjivati,
- ne smije se krivo mjeriti,
- prilikom kupoprodaje ne smije se krivo zaklinjati,
- ne smije se prisvajati ono što je tuđe,
- nikome se šteta nanositi ne smije;

- ne smije se postupati grubo sa stokom koja radi niti se ona smije premarati.

Izdržavati sebe i svoju porodicu poštenom zaradom je nešto najbolje i najljepše i to je temelj svakog hajra i napretka.

2. Strpljivost (sabur)

Strpljivost je izvanredno cijenjeno i pohvalno svojstvo. O strpljivosti se govori na mnogo mjesta u Kur'ani-kerimu. Ovdje ćemo, međutim, navesti samo dva kur'anska citata o strpljivosti, jer je i to sasvim dovoljno da se ukaže na vrijednost ove osobine i njenu cijenu kod Allaha dž. š.:

- »Uistinu onaj ko je strpljiv i oprašta čini velika djela.« (Sura, 43).

- »Zaista ćemo vas staviti na kušnju strahom, glađu, umanjivanjem imetka, života i plodova. Obraduj (Muhammede) strpljive koji, kada ih zadesi kakva nevolja, kažu: »Mi smo Allahovi i mi se Njemu vraćamo. To su oni na kojima je zadovoljstvo i milost njihova Gospodara i to su oni koji su upućeni na pravi put.« (Bekare, 155-157).

O ovoj lijepoj osobini postoji i veliki broj hadisi-šerifa. Navešćemo samo četiri:

- »U saburu je ovosvjetsko i ahiretsko dobro. Strpljivost je ključ spasa.«

- »Strpljivost je u odnosu na iman kao glava u odnosu na tijelo. Nema pravog vjerovanja ko nema sabura.«

- »Koga zadesi kakva materijalna nezgoda ili nešto slično, pa to podnese (osaburi) strpljivo i nikome se ne potuži, sigurno će mu Allah dž. š. oprostiti male grijehe.«

- Najveći je junak onaj ko sebe savlada kada se naljuti, a najbliži Allahu dž. š. je onaj ko oprosti, a ima mogućnost da kazni.«

3. Zahvalnost (šukr)

Allah dž. š. veoma cijeni one koji su Mu zahvalni. On je u Kur'ani-kerimu rekao: »Ako budete zahvalni, sigurno ću vam povećati (nagrade).« (Ibrahim, 7).

Muhammed a.s. je rekao: »U koga se nađu ova dva svojstva, Allah dž. š. će ga upisati među svoje zahvalne i strpljive i Bogu odane ljude, a u koga se ne nadu neće ga upisati među njih. Ko u pogledu vjerovanja gleda u boljega od sebe (u pobožnijeg od sebe) pa se u njega ugleda i počne raditi kako on radi, i ko gleda siromašnijeg od sebe pa Allahu dž. š. zahvali na svom imetku.«

4. Nada (redža')

Staro, ali uvijek savremeno pravilo islamskog učenja da život jednog muslimana treba da se stalno odvija »između straha i nade«, usmjerava muslimana u, zaista, pozitivnom pravcu. Ono čas uči da čovjek nikada ne smije gubiti iz vida šta ga sve može snaći, kakvu sve kaznu može iskusiti ukoliko ne postupa u skladu sa Božijim zapovijedima, ali to nas pravilo istovremeno uči da čovjek, ma koliki grešnik bio, nikada ne smije gubiti nadu u Božju milost, u Njegov rahmet. Ako to ima na umu, onda se pravi musliman nikada neće naći u stanju oholosti, nikada se neće toliko zaboraviti da ne misli o svojim postupcima i njihovim mogućim posljedicama, ali isto tako on se nikada neće naći ni u stanju očajanja ni izgubljenosti, beznađa i bezizlaznosti.

Od kolike je važnosti ova odgojna crta za unutrašnji mir i pravu orijentaciju muslimana, najbolje nam dokazuje Kur'ani-kerim;

- »... Ne gubite nadu u Allahovu milost! Allah će sigurno oprostiti sve grijehe. On zaista mnogo prašta. On je zaista premilostiv.« (Zumer, 53).

- »... On (Ibrahim a.s.) reče: Nadu u milost svoga Gospodara mogu izgubiti samo oni koji su zabluđeni.« (Hidžr, 56).

A malo je odraslih muslimana koji nisu čuli za onaj hadisi-šerif čiji prijevod glasi: - »Moje zauzimanje pred Allahom dž. š. na Sudnjem danu biće za teške grešnike moga ummeta.«

Poslije ovih kur'anskih ajeta i ovog hadisi-šerifa, još jasniji će nam biti smisao i suština islamskog učenja da se život pravog muslimana mora odvijati, tokom čitavog svoga trajanja, »između straha i nade« tj. između straha od kazne koju možemo zaslužiti svojim postupcima koji su u suprotnosti sa islamskim učenjem i nade u Allahovu milost, pa ma koliki grešnici bili. Ovo nas uči, također, da ne smijemo dozvoliti da nas zadesi teška nesreća, da nas ugrabi smrt, a da nismo izvršili iskreno pokajanje koje u životu muslimana zauzima veoma važno mjesto. To je ona tevba koja nam pruža krajnju nadu i mogućnost da očišćeni u svojoj duši i svojoj svijesti napustimo ovaj prolazni život, ovaj prolazni svijet.

5. Zadovoljstvo (rida')

I dan-danas se može čuti, od starijeg svijeta pogotovo, da nije bogat onaj ko ima mnogo imetka, mnogo novca, nego onaj ko je zadovoljan onim što mu je dao dragi Bog.

Život svakodnevno potvrđuje ovu mudrost, ovu veliku i staru istinu. Svi smo svjedoci da među vrlo bogatim ljudima ima onih koji su nezadovoljni, nesretni, gladni i pohlepni i, obrnuto, među siromašnim mogu se lahko naći ljudi koji su zadovoljni i sretni, koji su darežljivi, koji nisu gladni i zavidni. Biti zadovoljan onim što ti je dao dragi Allah dž. š. uistinu je velika sreća i veliki Njegov dar, veći od bilo kakvog bogatstva bez zadovoljstva. Jer, malo šta ima tako vrijedno i lijepo kao mir u duši i srcu. A jedan od glavnih uslova da čovjek zadobije taj mir u svom srcu jeste upravo unutrašnje zadovoljstvo.

Pravom muslimanu nije nimalo teško zadobiti unutrašnji mir. U suretu »Tavbe«, pedeset i prvi ajet, u prijevodu glasi: »Reci (Muhammede) nas će zadesiti samo ono što nam je Allah odredio. On je naš prijatelj. Neka se vjernici oslanjaju na Boga.«

Muhammed a.s. je rekao: »Nije bogat onaj ko ima mnoštvo imetka, bogat je onaj čija je duša bogata«. (Muhammed Arif, Binbir hadis, hadis br 678). A prijevod 402. hadisa, u istoj zbirci, glasi: »Zahvaljivati Allahu na Njegovim blagodatima znači obezbijediti njihovo trajanje.«

6. Pouzdanje u Allaha dž. š. (tevekkul)

Pouzdanje u Allaha dž. š. predstavlja dragocjeno svojstvo koje ukrašava čitavo biće pravog vjernika. To nije nikakvo fatalističko učenje ili shvaćanje života. Naprotiv, to je realnost, duboka i smirena realnost, iza koje stoji naše vjerovanje, naše čvrsto ubjeđenje, naš napor i trud. Jer musliman ima puno pravo na pouzdanje u Allaha dž. š. tek onda kada je on sam, sa svoje strane, učinio sve što je mogao učiniti. Veoma je poznat i vanredno poučan slučaj jednog Arapa koji je došao u Medinu, da nešto upita Resulullaha. Po prašini na odjeći Pejgamber je zaključio da je taj čovjek stranac, pa ga je upitao gdje mu je deva. Kada je došljak odgovorio da je devu prepustio Božjem tevekkulu, Pejgamber je izgovorio ove riječi: »Kajjid ve tevekkel«! (Binbir hadis, hadis br. 602), a to znači: »Sveži pa se onda osloni na Boga«, tj. tek kada čovjek sa svoje strane učini ono što može, tek tada ima pravo da se oslanja na Allaha dž. š. i da s pravom polaže nadu u Njegovu pomoć, Njegovu zaštitu.

U Kur'ani-kerimu ima mnogo mjesta gdje se govori o tevekkulu:

- »... odluka pripada samo Allahu. Na Njega se oslanjam i neka se u Njega uzdaju oni koji žele da se uzdaju.« (Jusuf, 67).

- »... Reci, meni je dosta samo Allah! U Njega se uzdaju oni koji traže oslonac.« (Zumer, 38).

- »Ko se pouzda u Allaha - pa On mu je dovoljan.« (Talak, 3).

- »Pouzdajte se u Allaha ako ste pravi vjernici.« (Maide, 23).

- »Kada se na nešto odlučiš - osloni se na Boga! Zaista Allah

voli one koji se oslanjaju na Njega.« (Alu 'Imran, 159).

Ovo je samo nekoliko navoda iz Kur'ani-kerima. Iako o ovom zaista nije potrebno dodavati više ništa, završićemo ipak sa još jednim hadisi-šerifom iz Muhammed Arifove zbirke »Binbir hadis«. Ovaj hadis nosi redni broj 845, a njegov prijevod glasi: »Ko želi da bude najjači čovjek, neka se oslanja na Allaha.«

7. Stid (haja')

Stid je jedan od onih divnih regulatora u prirodi svakog čovjeka koji ga obuzdava, čuva i štiti od nedoličnog i sramnog. To je svojstvo koje se, s pravom, visoko cijeni u svim religijama, u svim filozofijama. Zato se ne treba čuditi ako je ovom svojstvu i u islamskom učenju poklonjena velika pažnja i značaj. To ćemo najbolje potkrijepiti i dokazati, opet, sa nekoliko hadisi-šerifa. U četvrtom svesku Buharijine zbirke hadisi-šerifa, izdate u Istanbulu 1966. godine, pod red. br. 1484, nalazi se ovaj hadisi-šerif, koji nam prenosi Ibni Mes'ud, r. a.: »Rekao je Božji Poslanik a. s: »Od riječi prethodnih Božjih poslanika koje su doprle do nas jeste i ovo: Ako se ne stidiš, onda radi šta hoćeš!« A merhum Muhammed Arif, u svojoj zbirci Binbir hadis«, pod red. br. 406, donosi hadisi-šerif čiji prijevod glasi: »Stid donosi samo dobro«, a pod brojem 407: »Stid je sastavni dio imana.«

Imajući na umu još dva hadisa od kojih prvi glasi: »Ko se ne stidi svijeta, taj se ne stidi ni Allaha«, i drugi: »Osoba, koja nema stida, nema ni pravog vjerovanja.« Ovdje bih najdobronamjernije upozorio svoje čitaoce na jedan momenat iz područja intimnog života pojedinca. Stid je, naime, naročito pohvaljen kad su u pitanju intimni, bračni odnosi i dužnosti. Osoba u braku ne treba da priča nikome o svom intimnom, bračnom životu. U slučaju potrebe, tu je, hvala dragom Allahu dž. š. ljekar. Samo njemu treba da se obrati čovjek koji na bilo koji način ima problema ili traži pomoć. U svakom drugom slučaju to je grijeh. Znamo da takve priče mogu dovesti do neželjenih, nerijetko i tragičnih posljedica: požuda, ogovaranje, ljubomora, vrijeđanje, mržnja, rastava braka pa čak i

ubistvo. Od kolike je ovo važnosti neka nam pokaže i prijevod ovog hadisa: »Haram je hvaliti se polnom moći!«

Istina je da je u našim porodicama ovaj momenat istinske etike njegovan sa dužnom brižljivošću. Navodi koje smo donijeli samo dokazuju opravdanost ovoga stava, njegovu svrsishodnost i potrebu da se i dalje sa istom brižljivošću njeguje.

8. Obuzdavanje ljutnje

Svi smo mi, makar nekada, bili u situaciji da zažalimo zbog nečega što smo u ljutnji učinili ili rekli. Poznata je stvar, da čovjek u ljutnji ne kontroliše svoje postupke kako treba, on ne reagira normalno i upravo zato vrlo često postupi kako inače ne bi postupio.

Islam svojim učenjem zahtijeva i naređuje svojim sljedbenicima normalan odnos prema svojoj okolini, normalne i razborite postupke, pa zato nije čudo što je ovo blagotvorno svojstvo po islamskom učenju cijenjeno i pohvaljeno. Kur'ani-kerim o tome veli:

- »Požurite (prema) oprostu vašeg Gospodara i džennetu čija je širina kao nebesa i zemlja. Džennet je pripremljen za bogobojazne, koji dijele i kada su bogati i kada su siromašni, koji obuzdavaju srdžbu i opraštaju ljudima. Allah voll one koji čine dobro.« (Alu 'Imran, 133-134).

I ovdje ćemo se poslužiti sa nekoliko hadisi-šerifa jer je to najpouzdanije i najpozvanije sredstvo za tumačenje i razumijevanje onoga što je u Kur'ani-kerimu kratko navedeno:

- »Nije junak onaj ko posjeduje fizičku snagu, junak je ko u srdžbi sobom vlada.« (Binbir hadis«, br. 676).

- »Najveća Allahova nagrada pripada čovjeku koji u Njegovo ime (za Njegovu ljubav) svoju srdžbu obuzda.« (ista knjiga, br. 723).

- »Ko ublaži svoju ljutnju Allah će od njega odstraniti patnje, a ko vodi računa o onme što govori, Allah dž. š. će prikriti njegove

manjkavosti.« (ista knjiga, br. 831).

- »Nemoj se ljutiti.« (ista knjiga, br. 963).

Ljutnja, i to iznimno i samo u jednom slučaju, dozvoljena je muslimanu onda kada je povrijeđena vjerska dužnost, kada je povrijeđen stav, kategorija i1i princip islamskog ucenja. Muhammed a.s. je, u vezi sa ovakvom mogućnošću, rekao:

»Oni koji se ljute na nepravdu iz vjerskih pobuda i osjećanja, bolji su od onih koji se ne ljute.«

9. Strah od Allaha dž. š.

Ovo divno svojstvo koje čini sastavni dio islamskog vjerovanja, bezuvjetno se mora naći u srcu i imanu svakog pravog muslimana i muslimanke, jer ga čuva od svih negativnih postupaka i u svakom trenutku ga upozorava da Allah dž. š. sve vidi. Bez straha pred Allahom dž. š. nema ni pravog vjerovanja ni pravog vjernika. Ovo svojstvo zauzima vrlo važno mjesto u ukupnosti našeg vjerovanja. Strah od Allaha dž. š. ili bolje rečeno strahopoštovanje, treba dobro razlikovati od straha svake druge vrste, prirode i uzroka. Oni se i po islamskom učenju oštro razlikuju.

A sada da vidimo kako je Kur'ani-kerim okvalifikovao strah od Allaha dž. š.:

»A za one koji se budu bojali mjesta (na koje će doći pred) svoga Gospodara (i zbog toga se budu čuvali grijeha) postoje dva dženneta.« (Rahman, 46).

- »A onome koji bude strahovao od stajanja (pred) svojim Gospodarom i sebe sprečavao od pohlepe, tome je zaista džennet sklonište.« (Nazi'at, 40, 41).

- »Da li je onaj što zna da je čista istina ono što je tebi objavljeno od tvoga Gospodara (isti) kao onaj što je slijep? Samo pametni razmišljaju (primaju pouku) i oni koji izvršavaju obaveze prema Allahu dž. š. i ne krše ugovore, i oni koji čuvaju (poštuju,

cijene) ono što je Allah naredio da se čuva i koji se boje svoga Gospodara i strepe pred teškim obračunom.« (Ra'd, 19-21).

- »Allahu pada na sedždu sve što je živo, na nebesima i na zemlji, i meleki (sedždu čine) i oni koji se ne ohole. Boje se svoga Gospodara (koji je sa Svojom moći) nad njima i rade ono što im se naređuje « (Nahl, 49, 50).

- »To vas samo satana plaši svojim prijateljima (da ne idete u rat). Vi se ne bojte njih! Bojte se Mene ako ste vjernici.« (Alu 'Imran, 175).

- »Njihova nagrada od njihova Gospodara su dženneti Adna između kojih teku rijeke, u kojima će boraviti vječno, beskonačno. Allah je zadovoljan njima i oni su zadovoljni Njime. Ta nagrada je za onoga ko se boji svoga Gospodara.« (Bejjineh, 8).

- »Božje hramove popravlja i podiže samo onaj ko vjeruje u Allaha, Sudnji dan, klanja namaz, daje zekat i ne boji se nikoga osim Allaha.« (Tevbe, 18).

Postoji i dobar broj hadisi-šerifa koji govore o strahu od Allaha dž. š. Evo samo nekoliko:

- »Kada vjernikovo srce zastrepi od straha prema Allahu dž. š. spadaju s njega grijesi kao lišće s drveća.« (Ihjau-l-ulum, sv. 4 str. 165).

Na istom mjestu nalazi se i ovaj hadisi-šerif:

- »Ko strahuje od Allaha dž. š. od njega strahuje svaka stvar, a ko strahuje od nekoga drugoga, Allah će ga učiniti da se on od svega plaši.«

Ovo izlaganje završićemo hadisi-šerifom koji glasi:

- »U džehennem neće ući onaj ko je od straha pred Allahom dž. š. zaplakao.«

10. Darežljivost (seha')

Sve postojeće religije preporučuju darežljivost, a osuđuju tvrdičluk i škrtost. Islam to posebno podvlači. On ide tako daleko da je određena davanja učinio obaveznim za svakog svog pripadnika; neka davanja su, opet, obavezna samo za bogate muslimane. Kako je, međutim, svako od ovih davanja u svojoj biti ipak i darežljivost, onda nije teško uočiti kako islamsko učenje gleda na ovo divno, humano svojstvo, kako ga preporučuje, kako ga njeguje i vrednuje.

I ovom prilikom ćemo se poslužiti hadisi-šerifima, jer je u njima sadržana i ocjena i vrijednost i posljedice ovog svojstva. Evo nekoliko takvih hadisi-šerifa:

- »Darežljiv čovjek je blizak Allahu dž. š. blizak narodu i blizak džennetu, a daleko od džehennema. A škrtac je daleko od Allaha dž. š. daleko od naroda i daleko od dženneta, a blizak džehennemu »

- »Sadaka poništava male grijehe kao što vatru poništava voda.»

- »Sadaka štiti i čuva čovjeka od sedamdeset nesreća.»

- »Nije pravi vjernik ko pođe spavati sit, a zna da mu je komšija zanoćio gladan.»

Ovo izlaganje ćemo završiti ovim prelijepim hadisi-šerifom:

- »Darežljivost je džennetsko stablo čije grane dostižu na ovaj svijet i ko se uhvati za tu granu ona ga odvede u džennet. Škrtost je, pak, džehennemsko stablo čije grane dopiru na ovaj svijet, pa ko se uhvati za tu granu ona ga odvede u džehennem.» (*»Binbir hadis»,* br. 488).

11. Pravednost ('adl)

Ovu cijenjenu ljudsku osobinu koju priželjkuje svaki čovjek, za koju se svaki od nas bori i koju svako uporno i revnosno svojata Kur'ani-kerim spominje na mnogo mjesta. Ovdje ćemo navesti samo nekoliko citata iz kojih se vidi da pravednost Allah dž. š. naređuje.

Ne može se ni zamisliti ispravnim vjernikom čovjek u čijoj duši ne postoji poštovanje pravednosti i svijest o njenoj visokoj vrijednosti i mjestu kod Uzvišenog Allaha dž. š. Njegovog poslanika i, konačno, kod svih poštenih ljudi.

Evo tih kur'anskih ajeta:

- »A kada govorite, budite pravedni pa makar to bilo i protiv rođaka.» (En'am, 152).

- »A kada budete sudili među ljudima (naređuje vam se), da sudite pravedno.« (Nisa, 58).

- »Naređeno mi je da budem pravedan među vama. Allah je naš i vaš Gospodar.« (Šura, 15).

Razmislimo dobro o značenju ajeti-kerima kojim hatib svakog petka u našim džamijama, na džumi-namazu završava hutbu! Zamislimo se malo pa ćemo vidjeti da to ima svoje dubako opravdanje. Razmislimo o ovom ajetu koji glasi:

- »Allah zaista naređuje: pravednost, dobročinstvo, potpomaganje rodbine, a zabranjuje: bestidnost, odvratna djela i nasilje. Savjetuje vas da biste primili savjet.« (Nahl, 90).

12. Dobročinstvo prema živim bićima

Islam, kao Allahova vjera, plemenita i čovječna do krajnje moguće mjere, određuje vrlo jasno i nedvosmisleno kakav čovjek treba da bude prema drugim živim bićima.

Po islamskom učenju zabranjeno je ubijati životinju koja ne nanosi štetu, a ako se to ipak učini - počinilac će za to odgovarati na Sudnjem danu. Islam strogo zabranjuje bacanje bilo čega živog u vatru, odnosno mučenje vatrom. On kategorički zabranjuje i zavađanje životinja, izazivanje borbe među životinjama (na primjer borbu među pijetlovima, ovnovima, volovima). On strogo zabranjuje i gađanje u živu metu, paćenje životinja glađu ili žeđu i sl.

Muhammed a.s. je u više navrata izrekao svoj sud o ovome.

Ovdje ćemo navesti samo ove hadisi-šerife:

- »Budite milostivi prema svemu što je na zemlji, pa će milost prema vama imati sve što je na nebesima »

- »Jedna žena će u džehennem samo zato što svojoj mački nije ostavila nikakve hrane, pa je od gladi počela da jede travu.»

13. Iskrenost (ihlas)

Iskrenost, po učenju uzvišenog islama, treba da bude neminovni pratilac svih dobrih djela. Islam nas uči da sva dobra djela treba da se rade u ime Allaha dž. š. i Njegovog zadovoljstva, a ni radi čega drugoga. Allah dž. š. prima samo ona djela koja su iskrena i koja su učinjena u ime Njegovog raziluka (zadovoljstva).

U islamskoj literaturi zabilježen je slučaj koji se dogodio jednom pobožnom čovjeku. Naime, kada je taj čovjek, o kojem je riječ, shvatio pravu suštinu i vrijednost iskrenosti. postao je još pobožniji što je njegova okolina i uočila. Dugo poslije ove promjene - već u dubokim godinama - ovaj čovjek je u jednoj prilici rekao:

- »Ponovio sam namaze koje sam klanjao punih trideset godina u prvom safu, a evo zašto: jednoga dana sam klanjao u drugom safu pa me bi stid ljudi što nisam prispio u prvi saf. Tada sam spoznao da mi je bilo drago što su me ljudi gledali u prvom safu. Eto, zbog toga sam ih ponovio, jer nisam smio misliti na ljude i šta će oni reći, nego samo na Allaha dž. š.«

Islamsko učenje poručuje, imperativno, i muslimanima i čitavom svijetu da dobročinstvo učinjeno radi svijeta spada u licemjerstvo, a licemjerstvo odvodi u višeboštvo (širk).

Ovdje ćemo napomenuti još nešto što je, van svake sumnje, poznato svakom odraslijem muslimanu. U čitavom islamskom svijetu, pa i dalje, veoma je poznata Muhammedova a.s. izreka: »Djela se cijene prema namjeri (nijetu).« Kada znamo da Allah sve zna i vidi, da je Njega nemoguće obmanuti, onda ćemo sagledati od kakve je vrijednosti, i za nas lično, iskrenost u našim postupcima.

Ovaj hadisi-šerif treba uvijek imati na umu, pri svakom našem djelu i namjeri. Znajući kako je licemjerstvo teško osuđeno, musliman će ga se čuvati kao najžešće vatre.

14. Skromnost (tevadu')

U svojoj biti svojstvo skromnosti i poniznosti predstavlja uljudno ponašanje. To je svojstvo neupadnosti, mirnoće, ali stamenosti, svojstvo drago i poželjno svakom ko može samostalno da prosuđuje. To je osobina oprečna bahatosti i oholosti. Najupečatljivije i najsnažnije primjere poniznosti možemo naći u postupcima, manirima i stavovima samog posljednjeg Božjeg poslanika Muhammeda a. s. Evo samo karakternih crta koje su kod njega bile stalno prisutne: Pejgamber je u hodu stalno gledao preda se; nazivao je selam i djetetu i odraslom, i bijelcu i crncu, i znanu i neznanu; rukovao se sa svakim.

A evo i nekoliko njegovih izreka koje daju određen sud o islamu i blagosti, o dobronamjernosti, skromnosti i dobroti. Ovi hadisi-šerifi koji, u stvari, predstavljaju stav Božijeg Poslanika prema ovim svojstvima, treba da nađu mjesto u srcu svakog muslimana, treba da se provode i primjenjuju u našem svakodnevnom životu. U njima se nalazi prava riznica dobra i uljudnosti. Evo tih hadisi-šerifa:

- »Kada musliman susretne muslimana, selam mu nazove i rukuje se s njim, s obojice spadaju mali grijesi kao lišće s grana.«

- »Najveći je škrtac onaj ko je škrt u nazivanju selama.«

- »Alah dž. š. je zaista blag pa voli blagost u svemu.«

- »Kada Allah dž. š. voli neku kućnu čeljad on ih nadari blagošću.«

- »Pazite! Kazaću vam ko neće ući u džehennem: niko ko je blag.«

- »Sa blagošću čovjek može zaista postići stepen onoga ko danju posti, a noću klanja.«

- »Ko nema blagosti taj nema ni sreće.«

15. Samilost (rahmet)

Islamsko učenje obavezuje svoje sljedbenike na samilost, saosjećanje, sažaljenje prema ostaloj braći muslimanima i ljudima uopće. Allah dž. š. u Kur'ani-kerimu, navodeći i objašnjavajući postupke koje On cijeni, veli: »... i koji preporučuje međusobno strpljenje i preporučuju međusobnu samilost.« (Beled, 17).

Muhammed a. s. je u više svojih hadisi-šerifa ocrtao ovo svojstvo, jasno ukazao na njegovu vrijednost, cijenu i potrebu. Evo samo nekoliko takvih hadisa:

- »Ko nema samilosti prema drugom, ni drugi se neće njemu smilovati.« (*Sahihu-l-Buhari, sv. IV*, hadis br. 1461).

- »Ko nije milostiv prema drugome, neće se ni prema njemu biti milostivo; ko ne oprašta neće mu biti oprošteno; ko ne prima pokajanje ni njegovo pokajanje neće biti primljeno.« (*»Binbir hadis«,* br. 885).

Ovdje ćemo navesti još jedan primjer, vrlo karakterističan. U njemu se jasno vidi da islamsko učenje mnogo više cijeni suštinu nego formu, nakanu i podsticaj nego rezultate ili posljedice. Zbog velike vrijednosti donijeli smo ovaj detalj iz Pejgamberovog života u cijelosti, a preuzeli smo ga iz 336. stranice dijela Muhammed a. s. od velikog islamskog učenjaka Muhammeda Hamidullaha, u prijevodu i redakciji Nerkeza Smailagića, izdatog u Zagrebu 1977. godine.

»Jednoga dana Muhammed je svojim sljedbenicima rekao da će na dan polaganja računa tri čovjeka doći pred Boga. Jedan će od njih reći: »Bože, čitav sam život proveo u molitvi, postu, hodočašćima i vršenju svega što si propisao«. Bog će reći: »Ne, ti si sve to radio samo da bi stekao glas pobožna čovjeka, i takav si glas uživao; čuvari vatre, bacite ga u džehennem«. Drugi će reći: »Bože, izučavao sam vjerske nauke i proveo život učeći druge toi nauci i šireći pravi smisao Tvoje vjere«. Bog će reći: »Ne, to si uradio da bi

stekao glas učenjaka, a postigao si to na svijetu; čuvari vatre, bacite ga u džehennem«. Treći će se osloniti na svoju veliku hrabrost u svetim ratovima i reći da je u njima proveo sav svoj život, i umro kao mučenik. Njegov je cilj bio samo steći glas hrabrog i srčanog čovjeka na svijetu. To je i postigao, a na posljednjem sudu Bog će zapovijediti da ga bace u džehennem.

Međutim, reče Muhammed a. s., toga dana doći će pred Boga i jedna prostitutka. Ona je provela cijeli život u grijehu i nikada nikom nije napravila dobra. Njezin će položaj izgledati beznadan, ali će Bog reći: »Nije tako, tog i tog vrućeg ljetnog dana bila si kod bunara kraj kojeg je jedan pas umirao od žedi, jer nije mogao doći do vode; nije bilo vjetra, ti si se sažalila, skinula cipelu, haljinu vezala u konopac i utolila žed tom psu; čuvaru dženneta, odvedi ovu ženu u džennet«.

To je priča kojom smo željeli ukazati od kolike je vrijednosti i cijene svojstvo prave samilosti kod Allaha dž. š. Ako se zna, ako se uvijek pamti da je blud jedan od najtežih grijeha, da islamsko učenje, zasnivajući svoj stav isključivo na kur'anskom tekstu, izričito i najstrožije zabranjuje svaki vid bluda; ako se zna da je blud jedan od veoma rijetkih prestupa zbog kojega počinitelji, pod određenim uslovima, treba da budu kažnjeni čak i smrću, onda je lahko shvatiti koliko vrijedi posjedovati svojstvo samilosti. Kazne zbog ovog teškog prestupa su drastične, zato jer je i opasnost od ovog grijeha velika.

16. Praštanje nanesenih uvreda

Praštanje je, u stvari, neposredan dokaz moralne snage. Sposobnost praštanja u svojoj biti proizilazi iz strpljivosti, ona je plod sabura. Allah dž. š. nam na mnogo mjesta u Svom Kur'ani-kerimu ukazuje na ovo plemenito svojstvo, podvlači njegovu ljepotu i vrijednost. Ovom duboko humanom osobinom mogu se izgladiti i najkrupniji nesporazumi; njome se mogu premostiti i najteže prepreke. Čovjek zaista mora da se divi ovoj Božijoj mudrosti koja u sebi donosi pravo i onome kome se prašta i onome ko oprašta. Evo

samo nekoliko primjera:

- »Ako vi učinite kakvo dobro, javno ili tajno, ili oprostite ružno djelo (Bog će i vama oprostiti). Bog sve oprašta i moćan je.« (Nisa', 148).

- »... a bliže je bogobojaznosti da vi oprostite. Ne zaboravljate međusobne vrline. Zaista Bog vidi šta vi radite.» (Bekare, 237).

- »I neka se ne zaklinju čestiti i bogati od vas da neće dijeliti rodbini, bijednicirna i iseljenicima na Božjem putu, neka oproste i neka prijeđu (preko toga)! Zar vi ne volite da vam Allah oprosti? A Allah oprašta i milostiv je«, (Nur, 22).

O ovom svojstvu Muhammed a. s. je, između ostaloga, rekao:

- »Opraštanje je svojstvo Allaha dž. š. i On voli opraštanje.»

- »Opraštajte drugima - oprostiće se i vama!»

Svi iole obrazovani ljudi - a muslimani posebno, vrlo dobro znaju nedjela koja su mušrici činili posljednjem Božjem Poslaniku, znaju stradanja kojima je Muhammed a. s. bio stalno izložen. I ne samo on, nego i svi koji prihvatiše islam. I baš onda, kada su ta stradanja dosegla vrhunac, kada je postalo nesnosno i Pejgamberu a. s. i njegovim sljedbenicima, baš tada je Božiji Poslanik a. s. rekao: »O moj Bože, oprosti mome narodu, jer oni zaista ne znaju.«

Završavajući izlaganje o opraštanju, navešćemo i jedan veoma lijep, stari običaj koji je vladao među muslimanima. On je i danas u primjeni u mnogim sredinama i mi želimo samo da podsjetimo na njega. Za ovaj divni, ljudski plemeniti čin praštanja, veoma često su se koristili islamski praznici: bajrami i, naročito, ramazan. Tada su se muslimani međusobno mirili, jedan drugom velikodušno za nanesene uvrede opraštali.

C. DUŽNOSTI PREMA DRUGIMA

17. Dužnosti prema muslimanima uopće

Pravi musliman življenje na ovom svijetu shvata samo kao posrednu epizodu, neminovno prolazu, ali ipak veoma, veoma važnu. Ona mu je važna samo zato, što mu je prilika da se pobrine za zagrobni, vječni život. Pojednostavljeno rečeno i shvaćeno: život na ovom svijetu, ma koliko trajao, nije ništa drugo nego zarađivanje, dobivanje svojevrsne ulaznice za mjesto na Ahiretu. Ko bude radio dobro čeka ga džennet, a ko bude radio zlo, ako mu se Allah ne smiluje, čeka ga džehennem.

Svaki čovjek može da djeluje samo na tri kolosijeka. Njegova djela na svakom od ovih kolosijeka već prema namjeri, suštini i prirodi, mogu biti pozitivna ili negativna, dakle dobra ili loša. Ona proističu iz čovjekovog stava i odnosa prema svakom od ova tri kolosijeka.

To su u stvari ove tri relacije:

- čovjek prema Allahu dž. š.
- čovjek prema samom sebi i
- čovjek prema ostalom svijetu.

Po islamskom učenju čovjek mora biti najoprezniji kada je u pitanju ovo treće. Musliman će posvetiti najveću brigu, pažnju i ljubav njegovanju svog dobrog, pozitivnog stava prema svojoj okolini, dakle, prema ostalom svijetu. Allah dž. š. oprašta, i moramo se nadati Njegovom oprostu. Činjenica je da se možemo ogriješiti i o

svoje vlastito biće, ali i tad ne moramo biti teško zabrinuti, jer ćemo, sigurno, sami sebi ipak oprostiti. Međutim, ogriješiti se o nekoga drugog, predstavlja mučnu nepoznanicu. Niko nam ne može garantirati da će nam oprostiti osoba o koju smo se ogriješili. Eto, zato čovjek mora biti najoprezniji u svom ophođenju sa drugim svijetom, mora se čuvati nanošenja bilo kakvog zla, nepravde, uvrede ili drugog kakvog grijeha bilo kome.

Kur'ani-kerim na mnogo mjesta upućuje ljude kako treba da postupaju jedni prema drugima. On daje duboka, mudra rješenja, kojima se međuljudski odnosi - u svim svojim vidovima - mogu samo poboljšati. Primjenjivati Allahove dž. š. preporuke o ovome znači najaktivnije učestvovati u izgradnji ljepšeg, humanijeg i plemenitijeg života na ovom svijetu, znači i razvijati u čovjeku njegove pozitivne osobine i težnje, a gasiti negativne i štetne. Allah dž. š. je ovdje kategoričan. U Kur'ani-kerimu o ovim stvarima govori pravim zapovjednim načinom. I to na više mjesta. Evo samo nekoliko:

- »Prihvatite se za Boje uže i ne cjepkajte se!« (Alu 'Imran, 103).

- »Ako dvije skupine vjernika zaratuju izmirite ih!« (Hudžurat, 10).

- »Muslimani su zaista braća, pa izmirite svoju braću!« (Hudžurat, 10).

- »Neka među vama bude jedna skupina ljudi koji će pozivati na dobro (u vjeru) i naređivati lijepa, a zabranjivati ružna djela! To su oni koji će biti spašeni.« (Alu 'Imran, 104).

- »Pozivaj (pravom putu) tvoga Gospodara mudrošću i lijepim savjetom. I raspravljaj s njima kako je najljepše.« (Nahl, 125) itd., itd.

Ovom pitanju posvećivao je posebnu pažnju, ozbiljnost i brigu i naš Pejgamber a. s. Čitavim svojim životom, čitavim svojim djelom on je najblistaviji primjer kakav čovjek mora biti musliman prema drugima. Ima naprosto nevjerovatnih primjera i događaja iz njegovog života vezanih za ovu tematiku. Sjetimo se samo ovih

nekoliko istina: sam je krpio svoju odjeću; posuđivao novac od svojih prijatelja; u njegovoj kući sedmicama nije ložena vatra; čest mu je obrok bio kora hljeba i malo vode. Sjetimo se i one seene sa Ukkašom, kada je Poslanik, osjetivši da mu je selenje na Ahiret sasvim blizu, zatražio od prisutnih u prepunoj džamiji da se bilo čije potraživanje, ma kakve ono bilo prirode, izravna na ovom svijetu, pa je ashab Ukkaš zatražio da mu uzvrati udarac bičem jer je i Pejgamber njega, jednom prilikom - iako nehotiee - udario po grudima. Dok su se prisutni snebivali od čuda, škripali zubima i bili spremni da raskomadaju Ukkaša, Božji Poslanik je mirno naredio da se donese bič i obnažio je svoja mubarek prsa.

Ukkaš je iskoristio ovu situaeiju: skočio je do Allahova Poslanika i njegova naga prsa obasuo najtoplijim poljupcima. Rekao je da je oduvijek želio da čuje kako kuca sree u ovim mubarek grudima.

A sada da navedemo i nekoliko izreka Muhammeda a. s. koje se odnose na ovu materiju:

- »Najbolji je musliman onaj od čijeg su djela i riječi mirni i bezbjedni drugi muslimani.«

- »Ko pogleda svoga brata muslimana sa ljubavlju, oprostiće mu se mali grijesi.«

- »Čovjek će biti (na Ahiretu) sa onima, koje je volio.« (Kada je Resulullah a. s. ovo rekao nastalo je silno veselje među ashabima jer su ga oni svi voljeli beskrajno, a prema ovom hadisi-šerifu, oni će biti s njim vječno. Ovu čast uživaće svi kasniji, pravi muslimani).

Na Sudnjem danu Allah dž. š. će reći: »Gdje su oni koji su se voljeli bez ikakvog interesa, već samo radi Moga raziluka (radi mene)? Danas du ih staviti u Moj hlad, osim kojeg drugi ne postoji«.

Mnogobrojne su dužnosti muslimana prema drugim muslimanima. Ovdje navodimo samo neke:

- željeti bratu muslimanu ono što se želi samom sebi;
- savjetovati svoju braću, jer je savjet svjetski temelj;
- nipošto ne uvrijediti brata muslimana;

- ne veseliti se ničijem zlu, stradanju ili nevolji;
- podnositi uvrede, jer Muhammed a. s. je rekao: »Dokle god čovjek podnosi uvrede, dotle upućene uvrede melek vraća onome ko ih izgovara, a kada počne uzvraćati, onda tu dođe šejtan (a ode melek)«. Poznato je da smutnje nastaju tamo, gdje dođe šejtan. Često se prolije i krv;
- razgovoriti svoga brata kada je u kakvoj žalosti. Muhammed a. s. je rekao: »Jedno od najmilijih djela Allahu dž. š. je obradovati brata muslimana.«
- posredovati u izmirenju zavađenih. Muhammmd a. s. je o tom rekao: » Jedna od najboljih sadaka je izmiriti zavađene.«
- uzeti u zaštitu svoga brata kada ga neko potcjenjuje ili napada.
- Muhammed a. s. je rekao: »U čijoj prisutnosti neko potcjenjuje nekog brata muslimana, pa ga ovaj ne uzme u zaštitu, a može to učiniti, Allah dž. š. će njega potcijeniti na Sudnjem danu pred cijelim svijetom;
- za zlo uzvraćati dobročinstvom;
- posjetiti onoga ko je tebe napustio;
- - davati onome ko ti ne uzvraća;
- imati lijepo mišljenje o svom bratu muslimanu. Jer, Muhammed a. s. je rekao: »Čuvajte se ružnih misli, jer je ružna misao zaista najlažljiviji govor«;
- ne zavidjeti na Allahovim darovima jer zavidnost šteti zavidniku;
- pokrivati tuđe sramote i neistraživati ničije mahane. Muhammed a. s. je rekao: »Ko prikrije sramotu svoga brata muslimana, Allah dž. š. će prikriti njegovu sramotu i na ovom i na budućem svijetu.«
- nikome se ne rugati;

- nikome ništa ne obećavati bez uzrečice »Inša-Allahu teala«;
- hedije uzvraćati hedijama (po mogućnosti boljima);
- ne željeti ništa tuđe i ništa ne tražiti bez nužde i nevolje;
- služiti se *»mudarom«* prema onim koje čovjek ne podnosi. Muhamed a.s. je rekao: »Naređena mi je *mudara* prema ljudima kao što mi je naređeno da izvršavam farzove«. (Mudara = postupiti prema onima koje ne voliš tako kao da ih voliš);
- posjetiti bolesnika makar bio i milju daleko;
- muslimanu klanjati dženazu i ispratiti ga do mezara;
- odgovoriti na pitanje;
- imati sažaljenja prema bratu kada je u nevolji;
- uzeti u zaštitu onoga na koga se baca ljaga u njegovoj odsutnosti;
- odazivati se na poziv;
- čuvati prijateljstvo;
- pozdravljati selamom.

18. Dužnost prema roditeljima

Ovo je jedno od pitanja koje je uzvišeni islam riješio u potpunosti i na način koji u svojoj moralno-filozofskoj poruci sadrži istovremeno i nježnost i dužnost, i realnost i dostojanstvo, duboku plemenitost, i iznad svega, veliku humanost. Zar se može drukčije misliti, osjećati i zaključiti ako se pomno, objektivno, sa pažnjom i ozbiljnošću razmotre ovi uzvišeni ajeti-kerimi, čiji prijevod glasi:

»Tvoj Gospodar je odredio da obožavate samo Njega i da činite dobročinstvo roditeljima. Ako jedno od njih ili oboje dožive

starost kod tebe, nemoj im reći ni »uh«, nemoj prigovarati; razgovaraj s njima na lijep i ugodan način. Spusti pred njih svoja krila poniznosti iz milosti (prema njima) i reci: »Moj Gospodaru, smiluj im se kao što su oni mene nejaka odgajali.« (Isra', 23-24).

Evo još nekoliko novoda iz Kur'ani-kerima iz kojih će se do kraja jasno pokazati stav islama prema roditeljima:

»Obožavajte Allaha, nemojte Mu ništa kao druga pripisivati, činite dobročinstva roditeljima, rodbini, siročadi, bijednicirna, bližem i daljem susjedu, saputniku, putniku, onima koji su vama podređeni. Zaista Bog ne voli ohole i uzgorite.« (Nisa', 36).

- Reci »Dođite ovamo da vam kažem šta vam je Allah zabranio: da Mu ništa ne pripisuje kao druga (a naredio je) da činite roditeljima dobročinstvo.« (En'am, 151).

- »I Mi smo zapovijedili čovjeku da poštuje svoje roditelje. Majka ga je nosila slabeći postupno, a odbijanje od dojenja trajalo je dvije godine. (I rekli smo čovjeku): Budi zahvalan Meni i svojim roditeljima. Povratak je samo Meni.« (Lukman, 14).

- »Mi smo naredili čovjeku da čini dobro svojim roditeljima.« (Ankebut, 8).

- »Preporučili smo čovjeku dobročinstvo prema roditeljima.« (Ahkaf, 15) itd.

Mnogo je Pejgamberovih a. s. hadisa koji govore o obavezama čovjeka prema svojim roditeljima. On je jednom prilikom rekao:

- »Ko nema samilosti prema našoj nejači i ne poštuje naše stare - taj i nije naš!«

Navešćemo samo još njegov poznati hadisi-šerif: »Džennet je pod nogama majki«, iz kojega se jasno vidi da je Muhammed a. s. sa posebnom nježnošću, poštovanjem i uvažavanjem govorio o majci više nego o ocu. Evo i njegovog razgovora s jednim savremenikom kada ga je upitao s kim je posebno potrebno lijepo postupati:

- S majkom, odgovorio je Muhammed a. s. - A zatim? - upitao je ashab.

- S majkom, odgovorio je Resulullah a. s. - A zatim? - ponovo je upitao čovjek.

- S majkom, - odgovorio je Muhammed a. s. i treći put.

- A zatim? - upitao je čovjek još jedanput.

- Zatim s ocem - odgovorio je Božiji Poslanik a. s.

19. Dužnost prema bračnoj zajednici

I o ovom veoma delikatnom, u svojoj suštini intimnom pitanju, islam ima svoje preporuke. On do kraja ozbiljno, dostojanstveno i realno tretira svaku spregu između muškarca i žene.

Po islamskom učenju, poslije javno obavljenih zaruka zaručnici postaju halal jedno drugome.

Kada se mladenci osame, lijepo je po islamskom učenju, da prije svega svako od njih dvoje klanja dva rekata nafile namaza, a u ime Allahovog dž. š. raziluka. Poslije namaza neka zažele, prouče ovu dovu: »Ja Rabbi, učini naš brak dobrim i korisnim, učini nas sretnim, učini da živimo u njemu sa ljubavlju i pažnjom do kraja života. Podari nam razumijevanje i slogu, neka se naš brak nikada ne razvrgne. Podari nam dobru i zdravu djecu, prostranu nafaku, zdravlje i veselje. Učini da živimo onako uzorno kako je živio Adem a. s. sa hazreti Havvom r. a. hazreti Alija sa hazreti Fatimom, r. a. Amin, ja Erhamer-rahimin!«

Ko se na ovakav način obrati Allahu dž. š. nadati se da će njegova dova biti kabul.

Poslije ovakve dove lijepo je da mladi, prije prilaženja, nazovu selam jedno drugorn. Njihovo držanje, i u ovakvo željenim, uzbudljivim i intimnim časovima, treba da bude ispunjeno uzajamnim poštovanjem, ljubavlju, povjerenjem i ljudskim dostojanstvom. Noć i tama najpodesniji su za ambijent za intimne trenutke. Od kolike je važnosti očuvati ljudsko dostojanstvo i u ovakvim trenucima, neka nam ukaže Alejhisselamov hadisi-šerif:

- »Nemojte biti potpuno goli - kao životinje!«

Sami polni akt, jedan pravi muslimanski par preduzeće tek pošto prouči Euzubillah i Bismillah.

Kupanje poslije obavljenog polnog akta je po islamu dužnost kao i namaz. Bez kupanja nema namaza, a bez namaza nema pravog vjerovanja. Prije kupanja uputno je obaviti nuždu, kako bi se izlazni kanali oslobodili zaostale menije (sperme).

Odnos između muža i žene - naročito onaj intimni dio njihovih odnosa - islam smatra strogo ličnim i privatnim, pa zbog toga preporučuje da supružnici o svom intimnom životu ne razgovaraju ni s kirn drugim. To je posebno suptilno pitanje i područje gdje je bilo čije prisustvo ne samo nepotrebno nego i nepoželjno. Islam je dao osnovne smjernice koje ga regulišu. Pridržavati se ovih načela znači imati puno pravo na nadu da će Uzvišeni Allah dž. š. djecu iz ovakvog braka okrenuti pravim putem i okititi ih osobinama koje su korisne i na ovom i na budućem svijetu.

Islam izričito zabranjuje supružnicima snošaj za vrijeme ženinog hajza i nifasa (menstruacije i babina).

U bračnoj zajednici, razumljivo, postoje i određene dužnosti i obaveze. Najprije ćemo navesti dužnosti muža prema svojoj ženi:

- da on, ako je to moguće, obavlja sve one poslove van kuće, koji bi inače ženu izložili pohotljivim pogledima muškaraca i drugim neprijatnostima;
- da ženu, što je moguće temeljitije, uputi u principe uzvišenog islama (Danas je to, hvala Bogu, zahvaljujući našoj vjerskoj literaturi, znatno olakšano);
- da izdržava svoju ženu halal zaradom;
- da joj ne čini nikakvo nasilje;
- da joj oprosti, ukoliko se njeni propusti i prekršaji ne kose sa vjerskim propisima;
- da izričito zahtijeva čistoću (često kupanje), obavljanje namaza, pristojno odijevanje, poštovanje i ispunjavanje šeriatskih obaveza, ako ih žena nije

sklona ispunjavati, i

- ne dozvoljavati ženi da, bez potrebe ide tamo gdje bi mogla biti izvrgnuta bilo kakvim neprijatnostima.

Po islamskom učenju i muž će biti odgovoran za sve grijehe njegove žene ako ih čini uz dozvolu i znanje svoga muža.

A sada evo nekoliko osnovnih dužnosti žene prema svome mužu i svom braku:

- žena treba svim svojim bićem, snagom i sviješću da čuva svoj obraz i poštenje, jer na taj način ona indirektno čuva obraz i poštenje čitave svoje porodice;
- žena se mora posvetiti ulozi majke sa svom svojom nježnošću i ljubavlju. Ovu ulogu ne smije shvatiti teškom, nemilom i unižavajućom, nego dragom, plemenitom i nadasve časnom - jer ona to u suštini i jeste;
- čedomorstvo je najstrožije zabranjeno. To je u stvari ubistvo, i to ubistvo vlastitog djeteta;
- kao i po onoj narodnoj mudrosti »ne stoji kuća na zemlji, nego na ženi«, supruga je, po islamskom učenju obavezna voditi brigu o svom domaćinstvu na krajnje razuman i prijateljski način Pametno raspoređivanje raspoloživih sredstava, razumno ekonomisanje tim sredstvima, može učiniti lijepim i život u porodici sa skromnim primanjima.

2. Dužnost prema komšijama (susjedima)

Muhammed a. s. je rekao: »Stalno mi je Džebrail a. s. preporučivao da se pazim sa komšijama, tako da sam pomislio kako će doći naređenje da komšija komšiju u ostavštini može naslijediti«. Pejgamber je rekao i ovo: »Nije ispravnog vjerovanja čovjek sve dotle dok komšija ne bude siguran da mu neće nanijeti nikakve

štete«.

Ova dva hadisi-šerifa odlično ukazuju na stav islama prema komšiji. Iako njima ne treba nikakvo dalje tumačenje, ipak ćemo nabrojati i nekoliko posebnih dužnosti prema komšijama koje mora da ispunjava svaki musliman:

- pravi musliman ne smije zaspati, ako zna da mu je komšija gladan;
- mora strogo paziti da ne uvrijedi ili napadne komšiju;
- treba da ga čašćava i dariva onim što ima;
- ne treba ni da gleda u susjedovu kuću bez njegove dozvole;
- ne smije kvariti zidove njegove kuće, bacati otpatke u komšijinu bašču ili dvorište;
- treba da pazi djecu svoga komšije, pa i da ih očisti ako su se zaprljala;
- treba da susruće svoga komšiju vedra i nasmijana lica;
- treba da mu u slučaju potrebe posudi novac, alat, i sl.;
- treba da ga u nevolji ili žalosti razgovori;
- treba da nadzire kuću svoga komšije u vrijeme kada je ovaj odsutan;
- treba, ako prodaje kuću, najprije komšiju da ponudi;
- ne treba da bez komšijine saglasnosti prodaje svoju kuću strancu;
- treba da dozvoli komšiji da se služi njegovom vodom;
- treba da od komšije pretrpi i podnese i ono što od drugoga ne bi;
- treba da postupa prema komšiji onako kako bi želio da se postupa prema njemu samom;
- treba da ode komšiji na dženazu.

Ovo su samo neke napomene, neke dužnosti sa kojima se

svakodnevno susrećemo. Razumije se da tih dužnosti ima još dosta. I naše stare poslovice u kojima leži vjekovima taložena mudrost, govore da komšiju treba paziti više nego rođenog brata.

21. Dužnost prema rodbini

Ovo je izvanredno važno pitanje. Ono je vezano za život svake jedinke našeg društva. Nažalost, naročito u ovom vijeku - zbog sve veće žurbe u životu, sve razvijenijih tehničkih mogućnosti i dostignuća i, uporedo s tim, sve većih zahtjeva i prohtjeva - njemu se ne poklanja pažnja. Po islamskom učenju, međutim, obaveze i dužnosti prema rodbini svrstane su u kategoriju »vadžib«, koja je po svojoj težini odmah iza farza, dakle odmah na drugom mjestu, a neispunjavanje tih obaveza neminovno povlači za sobom kaznu. S druge strane, nije isključeno da mnogi muslimani, naročito mlade generacije, i ne znaju kako islamsko učenje tretira pitanje obaveza i dužnosti prema rodbini. Iako je ovo pitanje kompleksno i zahtijeva posebnu, širu obradu, ovdje ćemo, radi namjene ovog djela, iznijeti samo osnovni stav Kur'ani-kerima i nekoliko hadisi-šerifa, a čitaocima uputiti toplu molbu da o tome dobro razmisle.

U suri Ra'd (ajeti 20-24) Alah dž. š. veli: »Oni koji izvršavaju obaveze prema Allahu dž. š. i ne krše ono što su njihove duše priznale i primile (onoga dana kada ih je Allah dž. š. stvorio i zapitao: Nisam li ja vaš Gospodar? - i oni koji posjećuju one koje je Allah dž. š. naredio da se posjećuju (rodbinu) i boje se Allaha dž. š. i strahuju od teškog obračuna (na Sudnjem danu), i one koji su strpljivi želeći zadovoljstvo svoga Allaha dž. š. i klanjaju namaz i tajno i javno dijele od onoga čime smo ih Mi opskrbili, i dobrim djelom uzvraćaju ružno (djelo), - takvim pripada vječita kuća dženneti-Adna, u koju će ući oni i njihovi očevi, njihove žene i njihova porodica - koji su bili dobri, a meleki će im ulaziti na svaka vrata (govoreći im) : »Neka je spas vama, zato što ste bili strpljivi! Kako je lijepa ta vječna kuća!«

Muhammed a. s. je rekao: »Tako mi Onoga koji me je poslao

s Istinom, Allah dž. š. neće primiti sadaku niti će pogledati na Sudnjem danu čovjeka koji ima rodbinu, kojoj je potrebna njegova pomoć, a on joj ne bude pružao pomoć.« Drugom prilikom je rekao: »Zaista Allah dž. š. obasipa Svojim rahmetom onoga ko posjećuje svoju rodbinu, a prestane spuštati Svoj rahmet na onoga ko prestaje posjećivati svoju rodbinu.«

Ovo je sasvim dovoljno da uoči kakav je stav islamskog učenja prema rodbini i kolika je važnost poklonjena ovom pitanju. Ako nam je nemoguće lično posjećivati svoju rodbinu, moguće je raspitivati se za nju, poslati joj kakvu hediju ili barem selam.

22. Dužnost prema gostu musafiru

Svakako ko je na bilo koji način imao dodira s islamskim učenjem i kulturom, zna da Islam poklanja veliku požnju gostu - musafiru, putniku.

Musafir je, po islamu, poštovana i draga ličnost. To ide tako daleko, da u iole dobrostojećoj, muslimanskoj kući postoji »musafirska soba«, a gotovo svaka porodica ima musafirsku posteljinu. Zna se da i dan-danas ima sela u kojima se domaćini prosto otimaju za gosta. Sve ovo je samo posljedica shvaćanja i učenja jedne kulture koja poštuje i cijeni musafira i obavezuje domaćina da putniku iskazuje istinsku pažnju i poštovanje, da mu, u slučaju potrebe, pruži nesebičnu pomoć.

A sada evo nekoliko Pejgamberovih a. s. hadisi-šerifa koji se odnose na musafira:

- »Ko vjeruje Allaha dž. š. i Sudnji dan, neka počasti svoga gosta; ko vjeruje Allaha dž. š. i Sudnji dan, neka posjećuje svoju rodbinu; ko vjeruje Allaha dž. š. i Sudnji dan, neka govori samo istinu ili neka šuti!«

- »Kada vam dođe gost, počastite ga!«

- »Kako je loše društvo u koje ne dolazi musafir!«

- »Ko vjeruje u Allaha dž. š. i Sudnji dan, neka čini dobro svome komšiji; ko vjeruje u Allaha dž. š. i Sudnji dan, neka počasti gosta; ko vjeruje u Allaha dž. š. i Sudnji dan, neka govori dobro ili neka šuti!«

- »Nema nikakva dobra pri čovjeku, koji ne prima gosta.«

Iz ovih nekoliko hadisi-šerifa izvire velika humanost, velika profinjenost i velika kultura. To je i izričit zahtjev i izričit stav islama prema gostu, putniku, musafiru. Nije dakle, puka slučajnost što je u islamskim sredinama uvijek bilo ne samo pojedinaca koji su se isticali svojim velikim gostoprimstvom, nego i objekata u kojima je putnik besplatno dobivao smještaj, hranu i ostalo. Bilo je i pojedinaca koji su znatna sredstva ostavljali, kao vakuf, za putnike, musafire. Sve do u najnovije vrijeme i po Bosni nisu bila rijetka sela koja su imala svoje musafirhane, kuće u kojima je putnik dobivao besplatan stan i hranu. Sve je to rezultat ovog humanog učenja uzvišenog islama koji je i ovo, kao i sva druga pitanja iz života, obradio i postavio na pravo mjesto, dao mu pravi smisao i značaj.

23. Briga za tijelo i dušu

Ranije smo napomenuli da postoje samo tri relacije, tri kolosijeka na kojima čovjek može zarađivati nagradu, odnosno kaznu. Jedna od tih relacija je odnos čovjeka prema samom sebi.

Islam je posvetio veliku pažnju i čovjeku kao jedinki društva. On mu je otkrio i ponudio sve ono elementarno i glavno ukazujući mu pri tom, sasvim jasno i realno, šta je dobro, a šta zlo, šta je pozitivno, a šta negativno, šta se nagrađuje, a šta kažnjava. Tako na primjer, po islamskom učenju se naređuje i nagrađuje svako dobročinstvo, pobožnost, bogobojaznost, darež1jivost, strpljivost, pouzdanost, blagost, dobronamjernost, predusretljivost, saosjećajnost, skromnost, smjernost, marljivost, hrabrost, istinoljubivost, poniznost, pravičnost, razumijevanje, sloga, itd. itd., a zabranjuje se i kažnjava: bezvjerstvo, krađa, škrtost, podlost, oholost, licemjerstvo, smutnja, ogovaranje, podmetanje, krivokletstvo,

potvora, nestrpljivost, zavidnost, nesloga, kukavičluk, mržnja, laž, pronevjera, nerad, zloupotreba, ljenost, itd. Sva ova svojstva stavljena su na svoje pravo mjesto i među njima postoji oštra granica.

Mi ćemo u ovom poglavlju govoriti upravo o onome što dotiče svakog čovjeka kao pojedinca, o onome što nas ispravlja i usmjerava na pravi put, na zdrav odnos prema sebi, govorićemo, barem i kratko, o onome šta će pomoći našem duhovnom usavršavanju i jačanju našeg mentalnog zdravlja.

a) O znakovima Allahove ljubavi

Koga Allah dž. š. voli, taj posjeduje više znakova Njegove ljubavi. Evo nekih:

- takav čovjek ima čvrsto vjerovanje;
- takav čovjek Allaha dž. š. mnogo spominje (zikr čini);
- takav želi što prije da preseli na Ahiret, kako bi što prije vidio Allaha dž. š.;
- takav čovjek prolazi kroz razna iskušenja i nesreće, ali saburi i na svemu zahvaljuje Allahu dž. š.
- takav čovjek uviđa svoje greške pa se popravlja;
- takav čovjek voli samoću da bi, u tišini i neometano Uzvišenom Allahu dž. š. ibadet činio.

b) Ispravan odnos prema hrani i jelu

O pitanju ishrane, aktuelnom i svakidašnjem pitanju, musliman treba da zna sljedeće:

- prije i poslije jela treba oprati ruke;
- započeti jelo sa Bismillah, pa će biti bereket;

- jesti malo, jer je Muhammed a.s. rekao: »Polusitost (dijeta) je glava svakog dobra na zemlji, a prejedanje je glava svakog zla na zemlji.«
- smije se jesti samo ono što je muslimanu dozvoljeno, radilo se o jelu ili začinu;
- treba izbjegavati prevruća i prehladna jela i pića, kao i ona koja su preslana, premasna i prezačinjena;
- ne smije se hrana rasipati i bacati. Prema njoj se treba odnositi posebno korektno i razumno, sa ljubavlju i poštovanjem, jer se u stvari radi o Božjim nimetima.

c) O korišćenju vremena

Vrijeme je nešto što se ne može vratiti, što se ne može dati, kupiti, oteti. Ono se može iskoristiti ili ne, upropastiti ili ne, izgubiti ili ne. Zato islam naređuje veoma ozbiljan tretman vremena. Po islamu: ko vjeruje u Allaha dž. š. i Sudnji dan taj treba da cijeni vrijeme, da ne dozvoli da mu ijedan momenat prođe uzalud. Posebno kada znamo da se u jednom času može nepovratno izgubiti veoma mnogo, da se čovjek u samo jednom času može upropastiti, odnosno da u jednom času može obezbijediti vječnu sreću, onda nam je dovoljno jasno da naš stav prema vremenu, koje predstavlja izuzetnu dragocjenost, mora biti do kraja ozbiljan i promišljen. Ovu specifičnu riznicu treba iskoristiti do maksimuma. To će nam koristiti posebno na Ahiretu, kada budemo ubirali plodove svoga rada na ovom svijetu.

Kada čovjek osvane pa klanja sabah, treba da je sretan i zahvalan Allahu dž. š. što mu je pružio priliku da iskoristi i ovaj dan što će mu vrijediti u vječnom životu. Jer, da ga je na spavanju zadesila smrt tada bi, kao i svi umrli, želio da je živ, da slavi Allaha dž. š. i na taj način zarađuje za Ahiret.

Pravi musliman će, za svaki svjesno napravljeni prekršaj, sam sebe kazniti, kako bi se prevaspitao. Tako, na primjer, zbog

prejedanja ili konzumiranja sumnjive hrane, on će se kazniti glađu, postom; zbog gledanja u ono što je zabranjeno, haram, on će gledati samo preda se.

Zabilježeno je da je hazreti Omer r. a. jedanput zakasnio u džemat na ikindiju pa je sam sebe kaznio time što je uvakufio komad zemlje čija je vrijednost iznosila 2000 dirhema.

Ibni Omer pak, jednom prilikom zakasni na akšam-namaz toliko da je ugledao dvije zvijezde. Zbog toga je oslobodio svoja dva roba.

d) Stav islama prema proučavanju, promatranju, poređenju

Islamsko učenje protkano je podsticanjem na saznanje i ono svojim pripadnicima kategorični naređuje da razmišljaju, da promatraju i proučavaju sve oko sebe. Na mnogo mjesta u Kur'ani-kerimu u tom smislu upotrijebljen je pravi zapovijedni način, u mnogim ajetima se čovjek vrlo snažnim argumentima prisiljava i poziva na razmišljanje. Allah dž. š. takva ˙svoja stvorenja cijeni, voli i hvali. On posebno ističe i uzdiže one koji razmišljaju o svemiru i njegovim bezbrojnim svjetovima, jer svi ti postojeći, ali nepoznati svjetovi, tjelesa i pojave, jesu, na svoj način znakovi i dokazi Allahove dž. š. neshvatljive, ali sveprisutne moći, Njegovog nepojmljivog znanja, Njegove neizrecive ljubavi i dobrote prema Svojim stvorenjima. Ko god razmisli, ostaće zapanjen pred bezbrojnim pitanjima na koja nema odgovora, ali neće mu, međutim, biti teško da shvati i da osjeti da ništa nije stvoreno uzalud i bez svrhe. Razmišljanje o ovome ulijeva istinsko strahopoštovanje u srce vjernika prema Uzvišenom Stvoritelju.

Zar ne navode, ne pozivaju na duboko razmišljanje ovi kur'anski ajeti:

- »Zar oni koji ne vjeruju ne vide da su nebesa i zemlja bili jedna ejelina, pa smo ih Mi razdvojili, a od vode smo stvorili sve živo. Zar oni ne vjeruju?« (Enbija', 30).

- »... sve u Svemiru plovi.« (Jasin, 40).

- »Allah je Onaj koji je stvorio noć i dan, i Sunce i Mjesec, a u Svemiru sve plovi.« (Enbija', 33).

- »U stvaranju nebesa i zemlje, u izmjeni noći i dana ima znakova za razumne, koji Boga spominju: stojeći, sjedeći i bočno (ležeći) i razmišljaju o stvaranju nebesa i zemlje. (Oni govore): »Gospodaru naš, Ti nisi ovo stvorio uzalud (bez svrhe). Neka si Ti slavljen! Sačuvaj nas kazne vatrom.« (Alu'Imran, 190, 191).

- »Reci: Gledajte šta sve ima na nebesima i zemlji!« (Junus, 101).

e) O neprijateljima naše duše

»Imanski šarti« završavaju se očitovanjem i priznanjem da je proživljenje poslije smrti istina van svake sumnje. To je neminovnost koja svoje opravdanje, pored niza drugih činilaca, ima u pravičnom nagrađivanju, odnosno kažnjavanju, za postupke na ovom svijetu. Nisu rijetki slučajevi ni u jednom vremenu da pojedinci uspješno izigraju postojeće zakone, da kriminalci ostanu neotkriveni pa zato i nekažnjeni, da potpuno nevini ljudi nastradaju, da se povrijede i oni koje se ne bi smjelo povrijediti i sl. Neka se niko ne nada da je izbjegao kaznu za nedjelo, jer nju je nemoguće izbjeći. Samo je njeno izvršenje odgođeno.

Pred ovom spoznajom, koja čini sastavni dio našeg vjerovanja, musliman mora, u svakom trenutku, da vodi računa o svojoj budućnosti, naročito o životu poslije smrti, jer će taj život biti vječan. On mora da upozna neprijatelje svoje duše, kako bi se uspješno odbranio od njih, borio protiv njih.

Duša je naše unutrašnje biće. Ona je nosilac vječite sreće - imana. Zbog toga moramo svim silama nastojati da je očuvamo u svakom pogledu, ona treba do krajnje moguće mjere da ostane čista. A to možemo postići samo borbom protiv svega što je njen neprijatelj i vršeći ono što dušu čini čistom i plemenitom.

Neprijatelji naše duše jesu:

- *nefsi-emmare bis-sui* tj. čovjekov nagon koji navodi na zlo;
- *heva*, tj. težnja da se udovolji prohtjevima i strastima;
- satana ili *šejtan*, oličenje svega što je negativno, jer šejtan neprestano navodi na grijeh i prestupe;
- *dunjaluk*, odnosno privlačnost i užici ovoga prolaznog života, zbog čega ljudi, opredijelivši se za ovozemni život i uživanje, često napuštaju ili zapostavljaju vjerske dužnosti i obaveze.

Koliko je ozbiljno i opasno za vječni život i sreću na Ahiretu udovoljavanje niskim željama i povodenje za niskim strastima, dakle koliko su naše želje i strasti neprijatelji naše duše, najbolje će nam pokazati ovi hazreti Pejgamberovi a.s. hadisi-šerifi:

- »Šejtan kola kroz čovjeka kao krv kroz vene. Stijesnite mu puteve gladovanjem!

Sunnet je propisao da se osobi koja se bavi bludom - ako nije u braku, javno udari 100 udaraca bičem. Za one, pak, koji su u braku Sunnet je propisao javnu smrt kamenovanjem. O ovom teškom grijehu Muhammed a.s. je rekao:

- »Ne spada u moj ummet muškarac koji uzme tuđu ženu, niti žena koja pođe za tuđeg muža, ako nije raščistila sa ranijim brakom i sa »iddetom«, tj. ako nisu prošla tri mjeseca od razvrgnuća ranijeg braka.

O ovozemaljskom »slatkom životu« kao potencijalnom neprijatelju naše duše ima mnogo i ajeti-kerima i hadisi-šerifa. Evo samo nekoliko:

- »Natjecanje i hvalisanje mnoštvom (poroda i imetka) učinilo vas je nehajnim (prema dobrim djelima) čak do smrti. Ali neka, znaćete vi! I opet, neka, znaćete vi! Međutim, kada biste vi znali sigurnim znanjem (prošli biste se hvalisanja). A džehennem ćete sigurno vidjeti. I ponovo, vidjećete ga potpuno sigurno. Zatim ćete toga dana biti pitani o užicima (o ovozemnom životu) (Tekasur, 1-

8).«

- »Onima koji žele ovozemni život i njegove ljepote, mi ćemo u potpunosti omogućiti njihove poslove, i oni na ovom svijetu neće biti prikraćeni. Ali to su oni koji na onom svijetu neće imati ništa osim vatru. Propašće (sve) što su radili (na dunjaluku) i biće pokvareno sve što su učinili.« (Hud, 15-16).

Imajući na umu veliku snagu privlačnosti ovoga u suštini kratkotrajnog života i svijeta, Alejhisselam je sljedećim hadisi-šerifom ukazao na svu ozbiljnost i težinu borbe s njim, u kojoj će se naći njegovi sljedbenici. U tom hadisi-šerifu on veli:

- »Doći će vrijeme kada će mom ummetu biti teže čuvati i održati vjeru nego vatru u ruci; ako je drži izgori ruka, ako je baci ugasi se. Ne bi se trebalo brinuti ni o čemu toliko koliko o tome kako učuvati, kako spasiti vjeru.«

- »Ko se bude brinuo o vječnom životu, njemu će Allah dž. š. podariti duhovno zadovoljstvo, ispuniće mu želje, a ovozemaljska opskrba dolaziće mu odakle se i ne nada. A ko se bude brinuo o dunjaluku, njemu će Allah dž. š. dati glad u očima, on će najposlije upropastiti i ono što je stekao. Ostaće mu samo onoliko koliko mu je Allah dž. š. odredio.«

- »Ko uzme više nego što mu treba, uzeo je ono što će ga upropastiti u vječnom životu, a on to ne zna.«

Sva živa bića, između ostalih svojstava, posjeduju i svojstva strasti i nagona. Nekada su ova svojstva kod čovjeka toliko izražena, toliko snažna, da onemoguće snagu rasuđivanja, pa on ne vodi računa o svojim postupcima, o eventualnim posljedicama tih postupaka, ponekad ne razlikuje dopušteno od zabranjenog, moralno od nemoralnog, pozitivno od negativnog. Kod nekih životinjskih vrsta dolazi do najtežeg rodoskrvnuća, do parenja sa majkom i sestrom. Ovo su samo pokazatelji i dokazi da su nagon i strast zaista opasni neprijatelji naše duše. A oni nas prate sve do smrti. Allah dž. š. nas na to najdirektnije upozorava. On kaže:

- »... a čovjek je stvoren slabim.« (Nisa', 28).

- »... jer ljudska duša je zaista naklonjena negativnom (djelu)

osim duše onoga kome se smiluje moj Gospodar« (Jusuf, 53).

Upravo zato razum i sposobnost rasuđivanja - čime je Allah dž. š. obdario čovjeka - i predstavlja jedan od najvećih Njegovih darova i nimeta. No i pored ovoga nepojmljivo velikog dara, Allah dž. š. je čovjeku pokazao šta smije, a šta ne smije činiti, šta je korisno, a šta štetno, pa neka bira. Samo svojim razumom i sposobnošću rasuđivanja čovjek je iznad životinje, a zahvaljujući samo tome čovjek i može da ukroti i kontroliše nagon. A nagon spada u najopasnije neprijatelje duše. On, kako već rekosmo, prati čovjeka od rođenja do smrti.

Brak je velika blagodat za zaštitu i spas od niskih poriva i strasti, od nagona. On najdjelotvornije štiti svjesne supružnike od najosnovnijeg vida nemorala. Osobama koje nisu u braku preporučuje se post, manje hrane i spavanja. Na taj način suzbija se nagon i olakšava borba protiv njega.

Muslimanima se preporučuje i učenje ove dove: »Allahumme la tekilni ila nefsi tarfete ajnin!« To znači: Moj Bože, ne prepusti me mom nefsu (nagonu) ni za jedan trenutak.

f) O neprijateljstvu satane-šejtana

Pravo oličenje svega negativnog, svega podlog, niskog, štetnog, griješnog, pokvarenog, nemoralnog, oličenje svakog zla jeste satana - šejtan. Ovaj, do pojave hazreti Adema a.s. na zemlji istaknuti melek, upropastio je svoju vječnu sreću i svojom nepokornošću i ohološću navukao na sebe neopozivo prokletstvo Uzvišenog Allaha dž. š. Kao nepopravljivi, zluradi zlotvor - zbog čega je i postao simbol zla - šejtan bez predaha navodi ljude na grijeh, raduje se i trudi više ako se radi o težem grijehu ili čvršćem vjerniku.

U Kur'ani-kerimu, samo pod ovim imenom (u jednini ili množini) spominje se ravno 82 puta. Sjetimo se samo ove činjenice: Među prvim dovama naučimo i: Euzu billahi mineš-šejtanir-radžim = Utječem se Allahu od prokletog šejtana.

Evo i nekoliko citata iz Kur'ani-kerima:

- »Zar vam nisam rekao: Zaista vam je šejtan otvoreni neprijatelj!« (A'raf, 22).

- »Zaista je šejtan čovjeku otvoreni neprijatelj.« (Isra', 53).

- »Šejtan vam je zaista neprijatelj i smatrajte ga neprijateljem.« (Fatir, 6).

- »Šejtan vam prijeti siromaštvom i naređuje da griješite, a Allah vam obećava oprost i Svoja dobročinstva. Allah je zaista sveobuhvatan i sveznajući.« (Bekare, 268).

I na drugim mjestima Kur'ani-kerim ovako izričito i oštro upozorava na opasnosti koje nam dolaze od satane, ali smatramo da je dovoljno ovo što smo naveli.

g) Kako se odbraniti od neprijatelja duše

Najbolja sredstva za borbu protiv neprijatelja duše jesu:

- čvrsto vjerovanje, jer ko čvrsto vjeruje taj je i dobar musliman, a dobar musliman u svakoj prilici može, uz Allahovu pomoć, smoći snage i hrabrosti da se uspješno obhrve svakom nasrtaju šejtana, svakom zlu, svakoj strasti i iskušenju;
- dova - moliti Allaha dž. š. da nam pomogne, da nam omili ono što On voli, a omrzne sve čime On nije zadovoljan;
- umjerenost u jelu - jer zasićenost snažnim i kaloričnim jelima gotovo redovito dovodi i do tjelesnog nagona za pražnjenjem. Gladan stomak suzbija i takve misli i takve nagone;
- svjesno izbjegavati krizne situacije i iskušenja;
- njegovati i razvijati u sebi i svojoj okolini svijest i odgovornost o grijehu, svijest o sumnjivom, varljivom

časovitom užitku, svijest o neminovnim posljedicama, o neprijatnostima, griži savjesti i kajanju poslije svakog sramnog gesta ili čina, a naročito svijest o velikom zadovoljstvu kada čovjek pobijedi samoga sebe.

h) Stav muslimana prema životu i smrti

Ovo poglavlje započećemo veoma poznatim hadisi-šerifom: »Radi za ovaj svijet kao da ćeš živjeti vječno, a radi za budući svijet kao da ćeš umrijeti sutra«.

Ništa bolje od ovog hadisi-šerifa ne objašnjava kakav treba da bude odnos jednog muslimana prema životu i smrti. To je istinska realnost, veličanstvena u svojoj mudrosti i jednostavnosti. Nema toga ko neće osjetiti poštovanje i divljenje prema autoru ove mudrosti.

Islam kao religija koja svim svojim učenjem stremi ka što savršenijem čovjeku, prvenstveno u moralno-etičkom smislu, nipošto ne zanemaruje ni tijelo. Naređujući umjerenost u jelu i piću, propisujući obavezan post u trajanju od čitav mjesec dana, proglašavajući čistoću sastavnim dijelom vjerovanja, obavezujući na kupanje poslije polnog akta ili čak samog ejakuliranja, kategorički zabranjujući konzumiranje alkohola u bilo kom vidu, zabranjujući svinjske proizvode, najstrožije zabranjujući prostituciju, itd., islam posvećuje veliku pažnju našem fizičkom zdravlju. Koliko mudrosti sadrže samo ove Pejgamberove a.s. misli:

- »Strahujem za ispravnost vjerovanja debelih osoba.«

- »Prestanite jesti kad vam je zalogaj najslađi!«

- »Allahu je draži zdrav vjernik od bolesnog.«

- »Sredina - to je ono najbolje.«

Iz ovog izlaganja se vidi da se čovjek ne smije sasvim posvetiti ni ovom ni budućem svijetu. Čovjek mora paralelno da se bori na oba fronta nastojeći da uvijek on ostane gospodar situacije.

Ne smije dozvoliti da ga ponese gomilanje dobara, sticanje časti, moći i slave pa da zaboravi na smrt (ovaj svijet), niti, pak, smije dozvoliti da razmišljanje o budućem životu parališe njegovu aktivnost kojom zarađuje za ovaj život. Po islamskom učenju zdrav čovjek ne bi smio da bude siromašan. Islam naređuje svojim pripadnicima da se čuvaju siromaštva, jer je ono blizu nevjerstva. Islam strogo osuđuje ljenost i ukazuje da je baš ona čest uzrok siromaštva i zaostalosti. Ima jedna prekrasna dova Alejhisselamova, koja u prijevodu glasi: »Bože, sačuvaj me od brige i tuge. sačuvaj me od nemoći i ljenosti, sačuvaj me od kukavičluka i škrtosti, sačuvaj me od duga i poniženja!«

Ako pažljivo analiziramo ovu Pejgamberovu dovu, uočićemo da su ljenost, kao i ostala stanja i osobine od kojih se u ovoj dovi Alejhisselam utječe Allahu dž. š. i traži Njegovu pomoć i zaštitu, pojave koje ugrožavaju i tijelo i dušu i koje se veoma negativno odrazavaju na čitavo ljudsko biće. Zato i nije čudo što je ljenost ovako osuđena.

i) O bolesniku i njegovom držanju u bolesti

Uz strogo Allahovo naređenje da čovjek čuva svoje i fizičko i mentalno zdravlje, islamsko učenje, prirodno tretira i bolest kao mogućnost, pojavu i realnost, koja često ne ovisi o kakvom »ljudskom faktoru.«

Malodušnost i očaj su, po islamu, veoma strogo osuđeni. U skladu sa takvim načelnim stavom, svaki musliman treba da zna i da čvrsto vjeruje sljedeće:

- da kroz bolest Allah dž. š. iskušava svoga vjernika. Ne zaboravimo ovaj hadisi-šerif : »Kada Allah dž. š. zavoli nekog svog odanog vjernika, dadne mu bolest, da bi čuo kako Mu se bolesnik obraća riječima: »Ja Rabbi, daruj mi lijek, ublaži bol, razgali mi«;
- da bolesnik treba strpljivo da podnosi bolove;

- da nije lijepo žaliti sa drugima na svoju bolest;
- da treba tokom bolovanja što više da ibadeti (da uči Kur'ani-kerim, dove, salavate i druge vidove zikra).

j) Posjeta bolesniku

Muslimani su dužni posjećivati svoje oboljele prijatelje, rođake i poznanike, ukoliko se ne radi o zaraznom oboljenju. U vezi s ovom humanom dužnošću Muhammed a. s. je jednom prilikom rekao: »Na muslimana koji posjeti bolesnog muslimana izjutra, sedamdeset hiljada meleka donosi salavat, sve do akšama. Ako ga, pak, posjeti navečer, sedamdeset hiljada meleka donosi salavat na njega sve do sabaha. Donošenjem salavata meleki mole Allaha dž. š. da tom čovjeku (posjetiocu) oprosti grijehe«.

Kada dođe u posjetu bolesniku, posjetilac treba da mu nazove selam, da se rukuje s njim, da porazgovara, da ga pokuša razgovoriti, da mu učini dovu i da njega zamoli za dovu - jer je dova bolesnika kao dova meleka. Uputno je da ga navede na razgovor o Allahu dž. š. o prolaznosti svega stvorenoga, da probudi u njemu ljubav prema ibadetu i zikru, da ga upozna sa ovim hadisi-šerifom: »Čije zadnje riječi budu La ilahe illellah taj će u džennet.«

Posjetilac ne treba da sjedi dugo kod bolesnika, ne treba da ga zamara, ne treba da uporno insistira na bilo čemu, naročito ako se radi u teškom bolesniku.

k) Kako treba postupati sa bolesnikom

Kada okolina osjeti sigurne znake bolesnikove smrti, onda je potrebno učiniti sljedeće:

- uzeti bolesniku abdest (ako to ne remeti njegov komoditet), jer je to veoma važno;

- okrenuti bolesnika prema Kibli tako da bude položen na leđa, a noge okrenute u pravcu Kible. Treba mu podmetnuti jastuk pod glavu kako bi mu i lice bilo okrenuto prema Kibli;
- treba bolesnika navoditi da uči Kelimei-šehadet. To treba činiti učeći Kelimei-šehadet poluglasno ili glasno, a ne nagovarajući bolesnika da to i sam čini. Dovoljno je da bolesnik čuje učenje;
- treba da neko uči Jasini-šerif;
- ako nije pri svijesti, treba mu češće davati vode,
- kada bolesnik izdahne, treba mu zatvoriti oči i usta;
- najpodesnije je povezati ga ispod brade i tjemena;
- osloboditi umrlog svake odjeće osim rublja i spustiti ga sa posteljine na tle;
- staviti mu na trbuh neki predmet, najbolje je željezni, da se ne nadme, ali to ne treba da bude Kur'an;
- treba požuriti sa opremanjem umrlog.

Mekruh je učiti Kur'ani-kerim kod umrloga prije nego bude ukopan.

Ženama je zabranjeno pratiti dženazu (mekruh-tahrimen).

l) Neke preporuke o dženazi

Stari je običaj u muslimanskim sredinama da u kuću žalosti, dakle u kuću i porodicu koju je zadesio smrtni slučaj, komšije, rođaci i prijatelji donose hranu. Ovaj čin je sunneti-šerif, jer svi znamo da su ti ukućani ožalošćeni i zbunjeni, pa im nije do spremanja hrane.

Na osnovu ovog Alejhisselamovog hadisi-šerifa: »Požurite sa dženazom, jer ako je dobra za nju je bolje da je što prije položite u grob, a ako nije dobra, onda je ona zlo pa je treba što prije spustiti sa ramena« - običaj je kod muslimana da se dženaza nosi prilično

ubrzanim hodom.

Pohvaljeno je iskazati poštovanje prema dženazi ustajanjem na noge, jer je Alejhisselam o tom rekao: »Kada ugledate dženazu ustanite i recite: - »Ovo je on što nam je obećao Allah dž. š. i Njegov Poslanik i to je istina. Bože, učvrsti nas u imanu!«

Dženazu redovito prati veća ili manja povorka. Sunneti-šerif je ići iza dženaze i neprekidno veličati (zikr činiti) Allaha dž. š. Nije lijepo razgovarati, a naročito se smijati i šale zbijati. Pratilac mora biti dostojanstven.

Pri spuštanju umrlog u grob treba učiti: » Bismillahi ve billahi ve ala milleti Resulillahi«.

Sunneti-šerif je posjetiti ožalošćenu porodicu i izraziti svoje saučešće, usmeno ili pismeno. Posjetilac treba da se postavi razumno, da ukaže da je smrt svačija neminovnost, da umrlom zaželi oprost grijeha i džennet, a njegovim ukućanima i rodbini zdravlje i strpljivost. Treba svjesno izbjegavati sve mučne scene koje će rastuživati rodbinu umrlog. Glasno naricanje je islamom zabranjeno. Uputno je ukućanima izložiti smisao Alejhisselamovog hadisi-šerifa, kojim traži strpljivost, preporučuje da se ne plače, jer se time umanjuje sevab. Kad bi ljudi znali kako se nagrađuje strpljivost (sabur), svaka njihova žalost bila bi slabija.

Ako se već mora zaplakati, neka to bude iz ljubavi i milosti prema umrlom i iz brige kako će položiti račun za svoja djela.

Kada imam, nakon obavljene dženaze-namaza, po starom i lijepom običaju, upita prisutne kakav je bio umrli musliman, sunneti-šerif je posvjedočiti da je bio dobar. Jer, ovaj lijepi običaj datira još iz Pejgamberovog vremena. Jednom prilikom, kada je umro neki čovjek, Muhammed a.s. je upitao prisutne muslimane kakav je on bio. Muslimani su odgovorili da je bio dobar. Kasnije je Alejhisselam rekao svojim drugovima (ashabima): »Došao mi je Džibril a. s. i rekao: »Muhammede! Tvoj ashab nije bio onakav kako rekoše i posvjedočiše upitani. On je javno radio na jedan, a tajno na drugi način, ali Allah dž. š, ga je primio onakvim kako su posvjedočili tvoji ashabi i oprostio mu je ono što oni i ne znaju«.

II DIO

AHLAKI-ZEMIME
LOŠA SVOJSTVA I OSOBINE

A. NEGATIVNE POJAVE KOJE SE ČESTO SUSREĆU

U ovom dijelu govorićemo o lošim svojstvima i osobinama, dakle o ahlaki-zemimi.

Za ispravnu orijentaciju u ovom prolaznom životu, za ispravnu obaviještenost o djelima i pojavama koje mogu da zadese muslimana, veoma je važno poznavati i ono što je po islamskom učenju nepoželjno, osuđeno, zabranjeno, jednom riječju negativno. Znajući šta islam zabranjuje, čovjek dolazi u situaciju da se čuva takvih svojstava, a ako ih već posjeduje nastoji da ih se oslobodi i tako dosegne onaj za muslimana neophodni stepen čistoće duše svoje i svog srca. Lijepo je jednom prilikom rekao h. Alija r. a:

»Ja učim i ono što je negativno, ali ne da to činim nego da to izbjegnem i da se borim protiv toga«.

U Kur'ani-kerimu je ovo lijepo izneseno u poglavlju Šu'ara, kada se Ibrahim a. s. obraća Uzvišenom Allahu dž. š.:

- »... i nemoj me osramotiti onoga dana kada će biti proživljeni (ljudi), dana kada neće koristiti ni imetak, ni sinovi (nego

će koristiti samo) onome ko dođe pred Boga sa čistim srcem, a džennet će se približiti bogobojaznim, a džehennem, će se pokazati nevjernicima.« (Šu'ara', 87-91).

A sada da navedemo jedan niz negativnih osobina i svojstava koja treba izbjegavati jer su u direktnoj suprotnosti sa učenjem uzvišenog islama:

1. Praznovjerje

Vjernik mora da zna razlikovati šta je praznovjerje, a šta je islamsko učenje. Svaki imalo obrazovani vj'ernik to zna razlikovati, jer je sve ono što Kur'anom, Hadisom ili naukom nije potvrđeno, to je za nas, muslimane, praznovjerica. Tako npr. priče o vukodlacima i prikazama, to da utorkom ne treba prati i slično, sve su to praznovjerice kojih se moramo čuvati, jer nemaju ništa zajedničkog sa islamom.

Praznovjerje je posljedica neznanja, slabog i neispravnog vjerovanja, kaprica ili omalovažavanja. Ko omalovaži ono što smo inače dužni vjerovati i poštovati, gubi status muslimana i takav će ostati sve dotle dok svoje srce ne očisti. Na primjer ko klanja bez abdesta, hotimično propušta dužnost, ima onih koji tvrde da je halal ono što i zdrav razum osuđuje (blud, nasilje, ubijanje i sl.).

Ko želi da ga Allah dž. š. očuva od kufura, neka uči ovu dovu »Allahumme inna neuzu bike en nušrike bike šej'en na'lemuhu ve nestagfiruke li ma la na'lemuhu.« Ovu dovu je Muhammed a.s. preporučio da se prouči svaki dan po tri puta.

2. Bid'ati (novotarije u vjeri)

Kako se u svakodnevnom životu često susrećemo sa raznim novotarijama koje su, u suštini, u suprotnosti sa učenjem islama, to ćemo se ovdje malo više zadržati na onima koje su najčešće,

oslanjajući se pri tom, razumije se na Kur'ani-kerim i hadisi-šerif.

Muhammed a.s. je jednom prilikom rekao: »Svaka novotarija u vjeri je stranputica, a svaka stranputica vodi u džehennem.«

Novotarije (bid'at) u vjeri su vrlo pokuđena i vrlo opasna stvar, zlo koje je Božji Poslanik strogo osudio i zabranio.

Novotarija danas ima mnogo. Mi ćemo ovdje navesti samo neke od nj'ih, koje su aktuelne, koje su se udomaćile i u muslimanskoj sredini.

a) Jedenje mesa koje nije zaklano Bismillom. Allah dž. š. je to strogo zabranio ovim riječima: »Nemojte jesti ništa od onoga kod čijeg klanja nije spomenuto Allahovo ime. To je uistinu grijeh. Zaista šejtani nagovaraju svoje prijatelje da vas navedu (uvjere) da je dozvoljeno jesti (i ono pri čijem klanju nije spomenuto ime Allaha dž. š.). Ako im se pokorite, zaista ste onda i vi idolopoklonici.« (En'am, 121).

Poslije je Muhammed a.s. odobrio jedenje mesa koje je zaklano od strane jednobošca, kršćana, odnosno nemuširika.

b) Dozvoljavanje vlastitim ženama i kćerima da se nagizdane, razgolićene, gologlave i lahko obučene, namirisane i našminkane, izlažu pogledima muškaraca. Time one dvostruko griješe: prvo izlažu sebe, i drugo, dovode u iskušenje muškarce, navode ih na griješne misli i ideje. Muhammed a.s. je rekao: »Kada se žena namiriše pa prođe pored muškarca (i time na sebe svrati njegovu pozornost), ona je griješna kao i svaka nevaljalica.«

Žene danas često idu i u džemat nepristojno obučene i namirisane. Idu u džemat sa željom da zarade nagradu (sevab), a ovakvim postupkom griješe.

c) Odavanje raznim igrama, bilo štetnim i zabranjenim, bilo onima kojima se »ubija vrijeme«.

č) Izostavljanje namaza, a znamo da bez namaza nema pravog vjerovanja.

ć) Napuštanje pravilnog klanjanja namaza (ta'dili erkana), bez čega nema besprijekornog namaza.

d) Napuštanje redovnog posjećivanja džamija i mesdžida radi obavljanja namaza u džematu. Danas ima mnogo muslimana koji daju sadaku (zekat, sadakatu-l-fitr i dr.), pomažu džamije dobrovoljnim prilozima, ali ne posjećuju džamiju, ne idu u džamiju da klanjaju, a ne izvršavaju ni druge vjerske dužnosti.

dž) Zanemarivanje posta

đ) Upotreba alkohola Muhammed a.s. je rekao: Ko pije alkohol doći će na Sudnjem danu žedan pred Allaha dž. š. Drugom prilikom je rekao: »Onome ko pije alkohol Allah dž. š. neće primiti namaz za 40 dana.« (*Džamius-sagir*, džuz 2, str. 147). Biće uputno da navedemo još jedan hadisi-šerif, koji će vjerovatno, mnoge iznenaditi. Taj hadisi-šerif glasi: »četvorica neće osjetiti džennetski miris iako se on osjeća vrlo daleko: onaj ko je škrt, ko prigovara za učinjeno dobro, ko redovito pije alkohol i onaj ko nije pokoran svojim roditeljima.« Cijelom svijetu poznata je i Pejgamberova izreka da je alkohol majka svakog zla.

Ebu-l-Lejs es-Samarkandi, u svom djelu *Tenbihu-l-gafilin*, o alkoholu veli sljedeće: »Čuvajte se alkohola jer on sadrži mnoga svojstva koja su štetna po čovjeka:

- ko se napije, ne ponaša se normalno, a često je predmet šale, ismijavanja i izrugivanja;
- pijanica upropaštava svoj imetak, pati i kinji svoju porodicu, teško zarađeni novac olahko rasipa i uzalud troši;
- pijanstvo je često uzrok svadi među prisnim prijateljima, čak i među braćom. Vrlo često je jedini povod ubistvu;
- pijani ljudi propuštaju namaze, zikr i još mnogo toga što je korisno i na ovom i na budućem svijetu;
- pijan čovjek lahko uvrijedi. On i prema vlastitoj ženi napravi takve gestove i postupke koji, u stvari, anuliraju njihov brak, a da toga nije ni svjestan. Pijan čovjek lahko izvrši svaki prestup i griješi bez razmišljanja;

- kazna za opijanje je javno udaranje 80 bičeva. Ko ih izbjegne na ovom svijetu, dobiće ih na Sudnjem danu i to pred licem cijelog svijeta. Posebnu opasnost predstavlja smrt bez imana.«

Onaj ko i nakon ovog saznanja produži da pije, može biti siguran da u njegovom vjerovanju nešto nije u redu. Jer onaj ko ispravno i čvrsto vjeruje sigurno će prestati upotrebljavati alkohol. Na kraju treba istaknuti da je danas nauka, a medicina posebno, potpuno osudila upotrebu alkoholnih pića. Ima veoma modernih zemalja u kojima je konzumiranje alkoholnih pića čak zakonom zabranjeno. Zar treba reći još nešto o štetnosti alkohola?

e) Napuštanje roditelja Ovo je u današnje vrijeme, nažalost i na našu sramotu, sve češća pojava. A napuštanje roditelja znači napuštanje i ovosvjetske i ahiretske sreće Često je žena uzrok da sin, odnosno njen muž, napusti i zanemari svoje roditelje. Alejhisselam je rekao: »Allahovo dž. š. je prokletstvo na onom ko rastavi roditelje od njihove djece i brata od brata.« (*Džamius-sagir,* džuz 2, str. 106).

Nerijetko se iznemogli i ostarjeli roditelji smještaju u staračke domove, iako imaju djecu, često i dobro situiranu. Ovo je teška sramota za tu djecu u očima svakog poštenog čovjeka.

Od kolike je važnosti za svakog pojedinca ljubav i poštovanje prema roditeljima, lijepo se vidi i iz podnaslova »Ljubav prema Muhammedu a. s.« u prvom dijelu ove knjige.

f) Odlazak na bračno putovanje To danas predstavlja uhodanu praksu. Jedan muslimanski bračni par treba dobro da razmisli da li da to učini; a ako se već odluči na to, onda da razmisli kuda i kako da otputuje. Toplinu i intimu vlastitog doma ne može zamijeniti nikakav drugi ambijent.

g) Oponašanje u odijevanju, osim u opravdanim slučajevima O ovome Muhammed a.s. je rekao: »Allah dž. š. je prokleo muškarce koji oblače žensku odjeću i žene koje oblače mušku odjeću« (*Džamius-sagir*, džz 2, str. 105). Možda bi se ovo moglo protegnuti i na žene koje nose kratku, odnosno muškarce koji nose dugu kosu.

h) Brijanje brade i brkova Kao što je kosa ukras za ženu tako

je i ovo ukras za muškarca. Muhammed a.s. je rekao: »Podrezujte brkove, a pustite bradu« (*Džamius-sagir,* str. 11). Danas, međutim, većina muškaraca brije i bradu i brkove i tako podržavaju novotariju koja je u suprotnosti sa gore navedenim hadisi-šerifom. Što je još gore, to rade i oni kojima su i brada i brkovi već posijedili.

Kao još jedna posebnost danas se nerijetko susreću, naročito mladi muslimani, koji zapuštaju i bradu i brkove, tako da ih uopće ne uređuju. Nije rijetko sresti mladića u koga su i brkovi i brada suprotni sunneti-šerifu. Često **se,** opet, može čuti da supruge zabranjuju muževima da puste bradu i brkove. Trebalo bi da se razmisli o tome da li je preče paziti na ženin hatar ili zanemariti Pejgamberov sunnet.

i) Napuštanje vjerskih dužnosti i trka za materijalnim dobrima Muhammed a. s. veli: »Proklet je onaj ko robuje novcu.« (*Džamius-sagir,* str. 106).

j) Napuštanje učenja u Kur'ani-kerimu Ovo je neizreciva blagodat koja je dostupna svakom muslimanu. Muhammed a. s. o tome veli:

- »Učenje u Kur'anu spada u najbolja djela.«

- »Kur'an je izvor bogatstva i zadovoljstva koje se ne može postićl bez njegovog učenja.«

- »Ko želi da ga Allah dž. š. i Njegov Posl.anik vole, neka uči u Kur'anu gledajući.«

- »Ko nauči »Kur'an i podučava druge spada u grupu najboljih ljudi.«

- »Ko uči Kur'an, na Sudnjem danu će se njegovim roditeljima staviti na glavu kruna, čije će svjetlo nadjačati sunčevo svjetlo na ovom svijetu.«

Poslije ovih Pejgamberovih riječi ne preostaje nam ništa drugo nego da naučimo - a posebno da podučimo našu djecu - učiti u Kur'anu, i da što više slobodnog vremena posvećujemo upozoravanju i izučavanju naše vjere islama.

k) Napuštanje islamskog pozdrava, selama, među

muslimanima, a prihvatanje neislamskih pozdrava Selam je potreban i dobrodošao na svakom mjestu. Od njega bolji i ljepši pozdrav niti je postojao niti će postojati. On je dova i spas onome ko ga naziva i redovito upotrebljava. Selam je i džennetski pozdrav. To je vidljivo na više mjesta u Kur'ani-kerimu.

l) Napuštanje zikrullaha Zikrullah - često i iskreno spominje i veličanje Uzvišenog Allaha dž. š. predstavlja poseban vid ibadeta. Za razliku od obaveznih namaza koji su vezani za određeno vrijeme (vaktovi), zikr nije vezan za vrijeme. Čovjek može činiti ibadet na svakom mjestu i u svakom vremenu.

lj) Zapostavljanje klanjanja namaza u džematu Džamije i mesdžidi su nam prazni. Osobito je malo posjetilaca u pet dnevnih namaza. Ko je poslom spriječen i ne može redovno ući u džemat i džamiju, neka klanja kod kuće u džematu sa svojim ukućanima, pa makar to bilo i sa samom suprugom. Ostavljati džemat bez razloga je mekruh. Imam može biti i nepoznat nepoznatom.

m) Učestvovanje žena i djevojaka na raznim nemuslimanskim svečanostima Ovom novotarijom one se suprotstavljaju islamskim propisima jer, između ostaloga, čine sljedeće prekršaje:

- pojavljuju se često nepropisno odjevene i neislamski se miješaju sa muškarcima;
- svraćaju nepotrebno pažnju muškaraca na sebe;
- - propuštaju namaze;
- zapuštaju obaveze majke i domaćice itd.

Odgovornost za ovo snosiće i njihovi supruzi i očevi koji im to dozvoljavaju.

n) Pretjerivanje i luksuz To je danas česta pojava, iako Allah dž. š. ne voli one koji pretjeruju. Zbog pretjerivanja, zbog želje za luksuzom, ljudi nemaju mira ni odmora: jure za zaradom kako bi pokrili velike izdatke i često ne vode računa ni o svojim najmilijim, čak ni o vlastitom zdravlju, propuštaju razne vjerske dužnosti, naročito namaz. A »namaz je stub vjere«. Zanemaruje se štednja koja se svugdje preporučuje i koja je velika riznica, gube se obziri i sve više se robuje novcu i zaradi.

nj) Napuštanje dogovaranja, savjetovanja i naređivanja da se čine dobra, a ne čine loša djela, iako ovo spada u obavezne dužnosti svakog muslimana i muslimanke Muhammed a. s. je rekao: »Ko vidi kakvo ružno djelo neka ga spriječi svojim djelovanjem (djelom), ako ne može onda (neka to spriječi) svojom riječju, a ako i to ne može onda srcem, a to je najslabiji iman.« (*Džamius-sagir,* str. 145).

o) Nadijevanje nemuslimanskih imena. Nažalost, danas se susrećemo i sa ovom pojavom. Neki roditelji, često iz neznanja, nadijevaju svojoj djeci nemuslimanska imena i time im čine veliku nepravdu. Nailazimo i na čudna, nekakva nova imena, koja po svom obliku liče na muslimanska, ali u suštini nisu muslimanska imena. Ovo je pojava kojoj smo mi sami krivi, jer niko od nas ne osuđuje takav postupak.

p) Skidanje sa zidova levhi, a stavljanje slika, često običnih i bez ikakve vrijednosti Kao da uvodimo neku novu modu u naše stanove koji su, po ocjeni najpozvanijih stručnjaka, bili najprijatniji stanovi.

r) Slavljenje raznih događaja i godišnjica Često se susrećemo sa pojavom da se slabo ili nikako slave bajramski praznici, mubarek noći i dani, ali se zato redovito i dobro proslavljaju rođendani, godišnjice braka, Nova godina i sl. Zanemarivanje vlastitih praznika predstavlja našu sramotu. Ovdje ću navesti jedan Pejgamberov hadisi-šerif: »Vallahi (Tako mi Boga), kada biste vi znali ono što ja znam, malo biste se smijai, a mnogo biste plakali i zaista vam ne bi bilo slatko ni jelo ni piće.« (*Džamius-sagir,* džuz 2, str. 110).

3. Gatanje

Uporedo sa praznovjerjem i novotarijama u vjeri može stati i gatanje.

Vjerovatno ne postoji nijedno društvo i nijedno vrijeme u istoriji, a da se nije našlo ljudi koji su gatali i koji su tražili da im se gata. Isto tako vjerovatno ne postoji nijedna religija koja je toliko protivi gatanju kao što je to slučaj sa islamom. Islamsko učenje

tretira gatanje kao veliko zlo, strogo ga zabranjuje i stavlja na isto mjesto na koje je stavilo alkohol, kocku, obožavanje idola. Evo šta o tome veli Kur'ani-kerim: »O vjernici, vino i kocka i kumiri i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite, da biste postigli što želite.« (Maide, 90).

Muhammed a.s. je o gatanju rekao ovo: »Gatanje je mnogoboštvo.« (*Džamius-sagir*, džuz 2, str. 18). Ovakvoj osudi, izrečenoj u Kur'anu i Hadisu, suvišno je dodavati bilo šta.

4. Žurba u životu

Žurba je pokuđna i u dunjalučkim i u ahiretskim poslovima.

Prije svakog posla, prije svakog djela treba pomisliti na moguće posljedice i tako se očuvati od kajanja. »Žurba je satanin posao« veli jedna arapska mudra izreka. Satana nije htio da učini sedždu Ademu a. s. zbog toga je osuđen na vječno prokletstvo. Da je pomislio na posljedice svoje neposlušnosti i oholosti, ne bi se suprotstavio Allahu dž. š.

Žurba u ibadetu je veliki grijeh. Ko u namazu ispusti jedan namaski rukn, ili ga ne izvrši kako treba, taj namaz mu neće biti ispravan. Kada bi ljudi malo bolje razmišljali o svom namazu, zaključili bi, da ga treba obavljati dostojanstvenije nego što ga obično obavljaju, jer se u namazu okrećemo direktno Uzvišenom Allahu dž. š. On nas gleda.

Zbog žurbe ljudi zapostavljaju i ono što se ne bi smjelo zapostavljati. Mnogi izgube prijatelje, rođake, mnogi zaborave i na najosnovnije obaveze. Djeca onih ljudi, koji su zaokupljeni trkom za ovozemaljskim dobrima, često su zapostavljena i razvijaju se u neželjenom pravcu. Ti isti ljudi kasnije bi dali nebrojeno blago da se to nije dogodilo njihovim najmilijim, ali je obično kasno. Primjera imamo na svakom koraku.

5. Smutnja

Posebno zlo u životu, kako pojedinca tako i šireg društva, predstavlja sijanje smutnje. Svi smo svjedoci barem nekoliko nemilih događaja iz vlastite prošlosti koji su samo posljedice smutnje. Ljudi, skloni smutnji, ne bi smjeli uživati ničije povjerenje. To su uistinu negativni ljudi, njihova savjest - ukoliko je uopće i imaju - sigurno nije čista. Oni nisu ničiji iskreni prijatelji. Oni potajno uživaju, kada gledaju kako je njihova rabota urodila gorkim plodom. Za takve ljude nema prave svetosti. Sve i ovosvjetske i ahiretske vrednote oni potčinjavaju ovoj svojoj opakoj sklonosti.

Ali da se ne upuštamo ni u kakvo dalje analiziranje niti ocjenu, da vidimo šta o ovom kaže Uzvišeni Allah dž. š. u Kur'ani-kerimu:

- »Smutnja je teža od ubijanja.« (Bekare, 191).

- »A smutnja je veći grijeh od ubijanja.« (Bekare,

- »Čuvajte se smutnje koja neće pogoditi samo one koji su činili nasilje (griješili) i znajte da Allah žestoko kažnjava.« (Enfal, 25).

Navešćemo i jedan Pejgamberov hadisi-šerif: »Smutnja spava. Neka je Allahovo prokletstvo na onoga ko je probudi«!

Uvjereni smo da o smutnji ne treba reći više ništa.

B. NEDOLIČNA LJUDSKA SVOJSTVA

Ovdje ćemo iznijeti samo nekoliko svojstava, nekoliko osobina koje su po islamskom učenju osuđene i nedolične jednom muslimanu, osobine koje ne voli Allah dž. š. i Njegov Poslanik a. s. pa ih svjestan musliman mora izbjegavati.

Oholost

Oholost je islamom strogo zabranjena. Ona je haram. Ona se kod muslimana smije javiti samo prema čovjeku koji je ohol. Muhammed a.s. je rekao: »U džennet neće ući ko u svom srcu bude imao oholosti koliko jedan trunak.« (*Rijadus-salihin*, str. 269)

I Kur'ani-kerim je najoštrije osudio one koji su oholi: »Nema sumnje da Allah zna i ono što oni taje, a i ono što javno iznose; On zaista ne voli one koji se ohole.« (Nahl, 23). »I, iz oholosti ne okreći lice svoje od ljudi i ne idi po zemlji nadmeno, jer Allah ne voll ni gordog ni hvalisavog.« (Lukman, 18).

Mržnja

Mrziti bez opravdanog razloga je također haram. Međutim, ako za mržnju i postoji razlog, bolje je oprostiti nego mrziti. Iz mržnje potječu mnoga loša svojstva: kleveta, omalovažavanje, laž, zavidnost. Zbog mržnje čovjek oda povjerenu tajnu, ne priznaje istinu, krivo posvjedoči, raduje se tuđem zlu. A sve ove osobine su negativne 1 čovjek treba da ih se dobro čuva. Muhammed a.s. je

rekao: »Nije dozvoljeno muslimanu da mrzi svoga brata više od tri dana. Kada prođu tri dana neka ga susretne i neka mu selam nazove, pa ako mu primi selam obojica ćee biti nagrađeni, a ako ne primi, grijeh ostaje na onome drugom«. »Ko nosi mržnju više od tri dana zaslužuje da uđe u džehennem« (Rijadus-salihin, str. 168).

Kleveta

Ovo je također veoma pokuđeno i osuđeno svojstvo. Nažalost, ono je danas prilično rašireno. Ne vodeći računa o posljedicama, ljudi bezobzirno kleveću jedni druge. Mnogima to predstavlja uživanje, razonodu i zabavu, mnogima čak hvalisanje. Posebno je žalosna pojava da se često okleveta žena ili djevojka, zbog čega može doći do neslućenih posljedica. Kur'an ovakvu rabotu na mnogo mjesta najoštrije osuđuje. Mi ćemo navesti samo 23. ajet iz sure En-Nur: »Oni koji obijede čestite, nevine vjernice neka budu prokleti i na ovom i na onom svijetu. Njih čeka patnja nesnosna«.

Srdžba

I srdžba, bilo zbog čega, predstavlja pokuđeno svojstvo. Ljutiti se na čovjeka, na životinju, na neživu stvar (kamen, drvo i sl.) nije dozvoljeno. A iznad svega pokuđeno je ljutiti se na Allaha dž. š. »Ljutnja uništava iman.«

Dozvoljeno je ljutiti se samo na zlotvora.

Škrtost

O ovom pokuđenom svojstvu Muhammed a.s. je rekao: »Neće ući u džennet prevarant, škrtica i onaj ko ogovara.« (*Džamius-sagir*, str. 177). Drugom prilikom je rekao: »Škrtost i pravi iman ne mogu biti zajedno u čovječijem srcu.«

Licemjerstvo

Pored onoga što svi podrazumijevamo i osuđujemo pod pojmom licemjerstvo, ovdje želimo ukazati na onn najteže, najdrskije licemjerstvo koje je zbog svoje težine posebno oštro osuđeno. Raditi dobra djela radi ovosvjetskih interesa, pretvarati se, pokazivati drugačije namjere nego što su u srcu, iskazivati prema nekome prijateljstvo, a u srcu gajiti neprijateljstvo, sve su to vidovi različitog licemjerstva, različitog kvaliteta i težine. Ali najopasnije je licemjerstvo u ibadetu. To je haram. Kada neko klanja zato da ga drugi vide, a ne klanja kada je sam, taj čini zaista nešto teško. Takvo licemjerstvo se teško kažnjava.

Nezadovoljstvo

Pod ovim pojmom ovdje ne podrazumijevamo ono bezrazložno, bezazleno nezadovoljstvo koje se danas često susreće, nego nezadovoljstvo prema Božjim odlukama, prema Božjim nimetima, nezadovoljstvo sa stanjem koje može mijenjati samo Allah dž š. Koliko je takvo nezadovoljstvo opasno, navešćemo samo jedan hadisi-kudsijj: »Ko nije strpljiv na Mojim iskušenjima, nije zahvalan na Mojim blagodatima i nije zadovoljan Mojom odredbom, neka uzme sebi drugog gosporada.« (*Ihjahu-l-ulum*, str. 348). Ovaj hadisi-kudsijj kazuje nam da se Allah dž. š. odriče onih koji su nezadovoljni Njegovom odredbom, da se odriče onih koji u nevolji ne pokažu strpljivost.

Pravog muslimana ne mogu pakolebati nikakvi događaji u životu, ni pozitivni, ni negativni, ni veseli, ni tužni. Pravi musliman čvrsto vjeruje i zna da sve što je iznad njegovih snaga dolazi voljom i odredbom Uzvišenog Allaha dž. š. 1 zato sve shvata i prima kao Božiji dar i poklon i uvijek je zadovoljan. Allah dž. š. u Kur'ani-kerimu veli: »Zaista, ako vi budete zahvalai sigurno ću vam povećati (nagrade), a ako budete nezahvalni zaista je Moja kazna žestoka.« (Ibrahim, 7). Svako dalje tumačenje bilo bi nepotrebno.

Izdajstvo

Izdajstvo je haram, a biti povjerljiv je vadžib.

Muhammed a. s. je rekao: »Pravoga imana nema onaj ko nije povjerljiv, pravoga imana nema onaj ko obećanje ne izvrši.« (*Džamius-sagir*, džuz 2, str. 171).

U našem narodu je dobro poznat i veoma strogo osuđen munafikluk. Munafika čeka ljudsko prezrenje na ovom i grozna kazna na budućem svijetu. Navešćemo samo nekoliko mjesta iz Kur'ani-kerima koja govore o munafiku:

- »Obavijesti munafike da ih čeka bolna kazna.« (Nisa', 138).

- »Munafici će biti na samom dnu džehennema...« (Nisa', 145).

- »Allah će sigurno u džehennemu staviti zajedno munafike i nevjernike.« (Nisa', 140).

- »Licemjeri i licemjerke su slični jedni drugima: traže da se čine nevaljala djela, a odvraćaju od dobrih, i ruke su im stisnute; zaboravljaju Allaha pa je i On njih zaboravio. Munafici (licemjeri) su zaista pravi nevjernici.« (Tevbe, 67).

- »Licemjerima i licemjerkama i nevjernicima Allah prijeti džehennemskom vatrom; vječno će u njoj boraviti, dosta će im ona biti! Allah ih je prokleo i njih čeka patnja neprekidna.« (Tevbe', 68).

Ovdje ćemo još navesti četiri svojstva po kojima se munafici izdvajaju među ljudima, četiri svojstva koja nam otkrivaju munafika:

- kada mu se šta povjeri, on pronevjeri i povjerenje izigra;
- kada govori, laže;
- kada obeća, ne održi obećanje, i
- kada se parniči, ne zastupa pravdu.

Ove četiri osobine pomoći će nam da lahko prepoznamo munafika i da ga svjesno izbjegavamo i ignorišemo.

Pretjerivanje

Pretjerivanje je također strogo zabranjeno - haram. Čovjek može da pretjeruje na više načina, ali ova dva su glavna:

- trošiti preko mjere bilo šta i bilo zbog čega,
- trošiti tamo gdje nikako ne treba da se troši i gdje nema nikakve koristi ni za ovaj ni za budući svijet, pa makar se radilo i o sitnicama.

A sada da navedemo stav Kur'ana o pretjerivanju:

- »O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kada hoćete da obavite molitvu! Jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju.« (A'raf, 31).

Beznadežnost

Beznadežnost, gubljenje nade, posebno u Božju milost, također je po islamu pokuđeno i zabranjeno. Jer Allahova milost je zaista bezgranična. On o tome u Kur'anu veli:

- »Reci: »O robovi moji koji ste se prema sebi ogriješili, ne gubite nadu u Allahovu milost! Allah će sigurno sve grijehe oprostiti; On doista mnogo prašta i On je milostiv.« (Zumer, 53).

Milost Uzvišenog Allaha dž. š. je zaista velika i neiscrpna. Kur'ani-kerim nas obavještava, da je Uzvišeni Allah dž. š. oprostio višegodišnje nevjerovanje za jedan čas stvarnog, čvrstog i korisnog vjerovanja, pravog imana (slučaj sa Faranovim mađioničarima koji se, zbog svog nepokolebivog vjerovanja u Gospodara svjetova, »i ... Boga Musaovog i Harunovog«, a ne strpeći ni najmanje pred Faranovom prijetnjom da će ih iskomadati i povješati o palmine grane svrstaše u prečasni red šehida). Ovaj nam istiniti događaj ulijeva snažnu nadu, potpuno odstranjuje izgubljenost i beznadežnost i podvlači nam svu važnost i potrebu tevbe (pokajanja).

Ustrajnost u griješenju

Svi mi znamo da postoje različiti grijesi i da su oni razvrstani po vellčini i težini. Neki islamski učenjaci dijele ih na dvije glavne skupine: velike i male grijehe.

Mi ovdje nećemo ulaziti u kategorizaciju grijeha. U vezi s tim napomenućemo samo stav priznatih islamskih učenjaka, dakle stav zvaničnog islamskog učenja, da i ustrajno vršenje manjeg grijeha postaje veliki grijeh.

O ovome moramo voditi računa. Muhammed a. s. je rekao:

»Nije ustrajan u griješenju onaj ko se pokaje odmah poslije učinjenog grijeha, pa makar taj isti grijeh ponovio u jednom danu više puta.«

Iz ovoga razumijemo da je musliman dužan priznati grijeh i odmah po izvršenom grijehu pokajati se proučivši tevbei-istigfar. Često kajanje znači prijekor samome sebi, ono će na kraju dovesti do prestanka griješenja. A to je sporedni cilj istigfara. Glavni je molba Allahu dž. š. da oprosti.

Udovoljavanje prohtjevima

Udovoljavati svojim prohtjevima, povoditi se za svojim strastima, ne samo da je štetno i pokuđeno, nego je opasno i u Kur'ani-kerimu izričito zabranjeno:

- »Ne slijedite prohtjeve da ne biste bili nepravedni!« (Nisa', 135).

- »A zar je iko gore zalutao od onoga ko slijedi svoju strast, a ne Allahovu uputu!« (Kasas, 50).

- »Allah želi da vam oprosti; a oni koji se povode za svojim strastima, žele da skrenu daleko sa svoga puta.« (Nisa', 27).

Zluradost

Sva pozitivna učenja zabranjuju zluradost kao nisko i

nečovječno svojstvo koje može da unizi, nanese bol, dovede do još težih posljedica. I islam je strogo osudio ovo svojstvo. Od svojih sljedbenika on mnogo više traži saosjećanje u bolu i nesreći, a zluradost osuđuje. Pejgamber a. s. je rekao:

- »Ne budi zlurad prema svome bratu (Ne veseli se nesreći svog brata), jer ako tako postupiš, Allah će biti milostiv prema njemu, a tebe će zadesiti nesreća.« (Muhammed Arif: *»Binbir hadis«,* br.437).

Samo u iznimnim slučajevima smijemo se veseliti tuđoj nevolji: smijemo se veseliti nesreći koja zadesi nasilnika, nadajući se i želeći da ga to opameti, pa da ne čini više nasilje, i, nadajući se da će to biti pouka drugima da nasilje nikome ne čine.

Umišljenost

Ko zamišlja da je bolji od drugog, taj već ima dobar temelj za sve grijehe, jer samo Allah dž. š. zna kakav je ko čovjek i kakav će biti svačiji svršetak. Dakle, ako vidimo da neko griješi, trebamo znati da bi se i taj mogao popraviti i postati dobar, pozitivan i okolini svojoj koristan čovjek. Isto tako trebamo znati da bismo i mi, koji se umišljamo, mogli zalutati pa sve izgubiti. Čovjek se ne smije miješati u odredbe Uzvišenog Allaha dž. š.

Varanje kod kupoprodaje

Varanje kod kupoprodaje veoma je česta pojava. Ljudi iz petnih žila nastoje da što bolje prođu pri prodavanju i kupovanju. Mnogi previše hvale ili kude robu o kojoj je riječ, često su to bestidne laži koje nikako ne dolikuju poštenom čovjeku. A islamsko učenje izričito traži da musliman kod prodaje kaže pravo stanje, može se iznositi, razumije se i ono što je pozitivno, što ide u prilog, ali mora kazati i ono što je negativno, mora se i mahana objasniti. Pejgamber a. s. je rekao: »Ko kod kupoprodaje zataji manu, nije naš pravi sljedbenik.«

Drugom jednom prilikom rekao je: »Ko proda nešto pod

mahanom, a ne obavijesti kupca o toj mahani, taj je pod trajnom Allahovom srdžbom, a i meleki ga stalno proklinju.« (Muhammed Arif: *»Binbir hadis«* br. 346).

Nasilje i kletva oštećenog

Činiti nasilje bilo kome po islamu je strogo zabranjeno Čineći nasilje i sam nasilnik je izložen veoma teškim posljedicama. Posebno je teško i osuđeno nasilje nad nemoćnim, nezaštićenim, sirotinjom i nejakim, nad onima koji su ti povjereni, koji se ne mogu braniti, koji su odsutni ili na bilo koji način prikraćeni da se brane. Isto tako osuđeno je svako nasilje prema životinjama. I prema njima treba postupiti čovječno, jer će se i za životinjski hak odgovarati.

Jedna od čestih posljedica nasilja jeste kletva oštećenog, kletva nemoćnog. Mi to nazivamo kletvom mazluma (mazlum je onaj nad kim je izvršena nepravda i nasilje, onaj ko ne može da se brani). Muhammed a. s. je rekao: »Čuvajte se kletve onaga kome ste nasilje učinili. Njegovu kletvu Allah dž. š. Prima.« Jednom drugom prilikom, a to je bilo kada je Pejgamber a. s. delegirao hazreti Muaza u Jemen, on mu je rekao: »Čuvaj se kletve mazluma, jer između mazlumove kletve i Allaha dž. š. nema nikakve perde (zastora).« (*Salihu-l-Buhari,* sv. III, hadis 843, str. 15).

Ovdje ćemo iznijeti i istinit slučaj iz naših krajeva, kome su svjedoci mnoge hadžije, jer se radi upravo o jednom hadžiji koji se spremao na hadž. Jednoga dana izbi njegov poznanik i reče mu: »Ti se spremaš na hadž, a meni si dužan kravu«. Ovaj je zanijekao dug i nije htio da plati. Razljućen i razočaran posjetilac je rekao:

Dabogda ne otišao na hadž!« Međutim, dužnik je krenuo sa ostalim hadžijama i došao s njima do Beograda. Ali u Beogradu se razbolio i morao je u bolnicu. Ležao je u bolnici sve dok se hadžije nisu vratile s hadža. Kada su oni stigli u Beograd i on je izišao iz bolnice i zajedno s njima vratio se kući. Tada je konačno shvatio šta je po srijedi pa nije obavio hadž. Znao je da je dužnik, da je pogriješio. Bilo mu je jako teško, ali je ipak otišao poznaniku, izmirio dug za kravu i lijepo ga zamolio da mu halali. Ovaj je to i

učinio. Sljedeće godine on je ponovo pošao na hadž i obavio ga bez ikakvih smetnji.

Iznad svih nasilja izdvaja se po svojoj težini nasilje nad siročetom, nad jetimom. Kada je u pitanju jetim - a jetim je svako čeljade koje je upućeno na druge da mu pomognu - tada se moraju otvoriti »četvere oči«. Jetim se ni po koju cijenu ne smije oštetiti.

Misliti ružno o drugom

O ovoj ružnoj osobini navešćemo samo jedan ajeti-kerim i jedan hadisi-šerif.

Ajeti-kerim glasi:

- «O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su zaista grijeh. Ne uhodite druge i ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekome od vas bilo drago da jede meso svoga umrlog brata, a vama je to odvratno, zato se bojte Allaha. Allah zaista prima pokajanje i samilostan je.« (Hudžurat, 12).

A hadisi-šerif glasi:

- »Čuvajte se ružnog mišljenja! To je najlažljiviji govor koji šejtan unosi u srce čovjeka. Ne istražujte tuđe mahane i ne klevećite jedni druge! Ne podržavajte međusobnu mržnju i ne napuštajte jedan drugoga! Budite pravi Allahovi vjernici i budite braća - kao što nam je naređeno! Musliman je muslimanu brat pa neka mu ne čini nikakvog nasilja i neka ga ne prepušta nasilniku! Neka ga ne omalovažava i neka ga ne unižava. Pobožnost je ovdje (to je ponovio tri puta upirući rukom u prsa, u srce). Dosta je čovjeku zla da omalovaži brata muslimana!«

O ovome, zaista ne treba više ništa reći.

Napuštanje rodbine

I ovo je pojava koja svakim danom uzima sve više maha. Zaokupljeni borbom za što veće materijalno postignuće, za što viši

materijalni standard, ljudi često zaboravljaju na mnogo šta, pa i na rodbinu. A rodbina se ne smije zaboravljati ako želimo da smo iole pravi muslimani. Allah dž. š. je na mnogo mjesta u Kur'ani-kerimu naredio da se pazi rodbina, da se prema njoj ophodimo sa posebnom ljubavlju, da je ne zaboravljamo, da je ne isključujemo pri našim oporukama, do joj se u svakoj neprilici nađemo pri ruci, da je posjećujemo i pozivamo u posjetu, ukratko, da se prema rodbini držimo samo onako kako će međusobne veze i ljubav postati još prisnije i još jače To isto je rekao i Pejgamber a. s. u svojim brojnim hadisima koji se odnose posredno ili neposredno na ovu tematiku. Ovdje ćemo navesti nekoliko citata iz Kur'ani-kerima i nekoliko hadisa, i zamoliti svakog čitaoca da se i u ovom pogledu sam »presliša«, preispita, da dobro razmisli o smislu i poruci navedenh citata, da to sve objektivno razmotri i tada donese pravičan sud o samom sebi i zauzme pravičan stav.

- »Nije čestitost u tome da okrećete svoja lica prema istoku i zapadu; čestiti su oni koji vjeruju u Allaha i u Budući svijet, u meleke, u knjige, u vjerovjesnike, i koji od imetka - iako im je drag - daju rođacima i siromasima, putnicima namjernicima, prosjacima, za otkup iz ropstva, i (čestiti su oni) koji obavljaju molitvu i daju zekat, i koji preuzetu obavezu ispunjavaju, i naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini i u bolesti i u oštrom boju. To su iskreni vjernici. Oni se boje Allaha i klone se ružnih postupaka.« (Bekare, 177).

- »Kada se vrši dioba u prisustvu rođaka, siročadi i siromaha, i njima nešto darujte i recite im koju lijepu riječ.« (Nisa', 8).

- »Obožavajte samo Allaha i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! Činite dobročinstvo roditeljima, rođacima, siročdima, siromasima, bližim i daljim komšijama, drugovima, putnicima - namjernicima i onima koji su u vašem posjedu. Allah zaista ne voli one koji su oholi i koji se hvališu.« (Nisa', 36).

- »Allah zaista naređuje pravednost, dobročinstvo, potpomaganje rodbine, a zabranjuje bestidnost, odvratna djela i nasilje. On vas savjetuje da primite pouku.« (Nahl, 90).

- »Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rodbina, i ženama pripada dio onoga što ostave roditelji i rodbina, pa

bilo to malo ili mnogo - kao dio koji je određen (od Boga).« (Nisa', 7).

- »Propisano vam je: kada se kojemu od vas prikuči smrt, ako ostavlja kakav imetak neka ga pravedno oporuči roditeljima i rodbini. To je dužnost bogobojaznih.« (Bekare, 180).

- Opominji svoju najbližu rodbinu!« (Šu’ara, 214).

A sada nekoliko hadisi-šerifa o rodbini:

- »Dvije vrste ljudi Allah neće gledati blagonaklono na kijametskom danu: one koji prekidaju rodbinske veze i one koji su nekorektni prema susjedima.« (Muhammed Arif; »*Binbir hadis«,* br. 26, str. 28).

- »Njegovanje rodbinskih veza, lijepa ćud, dobri susjedski odnosi čine jednu pokrajinom kulturnom i obogaćuju je, produžuju joj život.« (Isti, hadis br. 519, str. 218).

- »Neće u džennet onaj ko kida rodbinske veze.« (*Sahihu-l-Buhari*, Sv. IV, hadis br. 1456, str. 200).

Ovo je sasvim dovoljno da zaključimo kakvo je stanovište islamskog učenja prema rodbini.

Zavist

Među negativna svojstva od kojih može da boluje duša, srce i čitavo biće jednog čovjeka spada, bez sumnje, i zavist.

Zavidan čovjek, pored zla koje, često bez ikakvog povoda i razloga i bez ikakve lične koristi i interesa, nanosi drugome, u najviše je slučajeva i sam pogođen ovim svojstvom kao specifičnim duševnim oboljenjem. Zavist uništava jednu od najdragocjenijih ljudskih težnji: mir, unutrašnji mir i spokojstvo. Zbog toga zavist i jeste specifično oboljenje, stalno živi u oboljelom, traži nove i nove žrtve, traži nove povode i uzroke. U njoj se ponekad susreću i u jednu cjelinu slijevaju i druge, također negativne osobine, o kojima smo već govorili: mržnja, pohlepa, srdžba, zluradost.

Jači stepen zavisti najteže pogađa upravo zavidnika. To je

onaj stepen kada zavidnik nikako nema unutrašnjeg mira, kada mu smeta svaki tuđi napredak i dobro. On zaista pati, jer je u dubini svoje duše sasvim svjestan da u njemu počiva zlo, da u njemu živi i djeluje nešto što nije čestito, nešto što na njegove oči i u njemu samom razara dragocjeni mir duše. On zna da je to svojstvo prezreno i kod Allaha dž. š. i kod čestitih ljudi, pa čini sve da tu svoju nemilu osobinu prikrije i zakamuflira. Mnogima to i polazi za rukom, istina samo privremeno, jer on ne može obmanuti samoga sehe, a Allaha niko.

Posebno je osuđeno i opasno prisustvo ovoga svojstva kod učenih i utjecajnih ljudi, jer oni su u mogućnosti da se posluže svojom učenošću i utjecajem, a tada učinak ovog svojstva može biti samo teži.

Allah dž. š. nas u Svom Kur'-ani-kerimu upozorava na opasnost koja može proisteći iz ovog svojstva: pretposljednja kur'anska sura - poglavlje Felek - završava se molbom upućenom Allahu dž. š. da On zaštiti »od zla zavidnika kada zavidi.«

Evo i nekoliko hadisi-šerifa o svojstvu zavidnosti:

- »Zavidnost kvari imn kao što otrov kvari med. (*»Binbir hadis*«, br. 399).

- »Mržnja i zavidnost proždiru dobra djela kao što vatra proždire drvo.« (*»Binbir hadis*«, br. 573).

- »Oni koji zavide, kleveću i vračaju, nisu moji, niti sam ja njihov.« (*»Binbir hadis*«, br. 680).

Želja za isticanjem i pohvalama

Ovo je svojstvo od kojega »boluje« mnogo više ljudi nego što se i pretpostavlja. Ako pogledamo oko sebe, naći ćemo gotovo pri svakom čovjeku prisutnu želju za priznanjem, za zahvalnošću, za nekakvim uzvratnim gestom koji, u krajnjoj liniji, ima za cilj naplatiti učinjeno dobro, uslugu, naplatiti hizmet.

Islam traži da čovjek bude zahvalan najprije Allahu dž. š. kao izvorištu svega dobroga, traži da čovjek bude zahvalan svojim

roditeljima, svojim hodžama i profesorima, ukratko svim onima koji su mu bili od neke koristi. Sjetimo se samo onih lijepih i duboko humanih dova, u kojima se odmah, poslije molbe Allahu dž. š. da svojim blagodatima obaspe našeg Pejgambera Muhammeda a. s. spominju: naše majke i očevi, djedovi, rodaci, učitelji i šejhovi i svi muslimani i muslimanke. Međutim, od zahvalnosti ovakve vrste strogo treba razlikovati zahvalnost koja se očekuje, na neki način iznuđava. To više nije dobro djelo samo iz ljubavi prema Allahu dž. š. to je sada djelo jedne druge kategorije, jer ima drugačiju namjeru i cilj, pa prema tome i sasvim drugačije vrjednovanje. To je onda djelo kojim se želi istaći, ima se u vidu neka ovozemaljska korist - bilo to u vidu materijalnog ili nematerijalnom priznanja, neke afirmacije i sl. Islam mnogo više cijeni onu prvu vrstu. Pravi vjernik malo misli na to da li će biti nagrađen na ovom svijetu. On čini dobro iz ljubavi prema dobru, iz želje da ugodi svome Stvoritelju. Evo jednog prekrasnog suda o tome, a nalazi se u drugom i trećem ajetu sure Es-Saff:

- »O vjernici, zašto govorite ono što činite? O, kako je Allahu mrsko kada govorite ono što ne radite!«

- »Teško svakom lašcu, velikom griješniku.« (Džasije, 7).

- » ... i oni koji trpe da bi postigli naklonost svoga Gospodara, oni koji obavljaju molitvu, oni koji od onoga što im Mi dajemo daju drugima i tajno i javno, oni koji zlo dobrim predusreću - njih čeka najugodnije prebivalište.« (Ra'd, 22).

Pohlepa

O ovome svojstvu koje je čudne prirode, koje ne štedi gotovo ni jednog čovjeka i koje ga, bez obzira na njegovo imovinsko ili zdravstveno stanje, godine ili stupanj obrazovanja, gotovo nikada ne napušta - o ovom svojstvu donijećemo samo ocjene posljednjeg Boijeg Poslanika, izrečene u njegova četiri hadisi-šerifa. Slično drugim pitanjima Resulullah a. s. i u ovom pokazao je i dokazao svoju savršenu sposobnost u ocjenjivanju nivoa, dometa, stremljenja i želja običnih ljudi: pokazao je veliku sposobnost da realno ocijeni

jednu pojavu, njenu težinu, snagu, posljedice i opasnosti, i već prema prirodi te pojave, upozori baš na te momente.

A o pohlepi on je, između ostaloga, rekao:

- »Kada bi jedan čovjek imao dolinu blaga zaželio bi i drugu, a kada bi imao dvije doline blaga, zaželio bi i treću. Čovjekovu pohlepu može ugasiti samo zemlja i iskreno pokajanje.« (Muhammed Arif; *»Binbir hadis«*, br. 667).

Ovim hadisi-šerifom Pejgamber a. s. je vrlo upečatljivo pokazao da je pohlepa svojstvo kojemu se teško oteti, da pohlepa prati čovjeka do smrti, da je spas od nje moguć samo uz Allahovu pomoć. Zato čovjek treba moliti Allah.a da ga On sačuva od pohlepe.

- »Nemoj se uzdati u ono što je u tuđim rukama! Čuvaj se pohlepe, jer pohlepa je već prisutno siromaštvo! Klanjaj svoj namaz ne misleći ni na šta ovosvjetsko! Ne čini ništa zbog čega bi se morao ispričavati.«

U ovom hadisi-šerifu, uz ostale istinski mudre i duboke misli, dat je veoma jasan sud o pohlepi. Pejgamber a. s. veli da je pohlepa siromaštvo, bez obzira na imovinsko stanje kojim raspolaže, ako je pohlepan, čovjek je zaista siromašan.

- »Pohlepa uništava mudrost u srcu učenih ljudi.« (Isti, hadis br. 543).

- »Koja je to boljka i sramota veća od pohlepe i škrtosti!« (Isti, hadis br. 934).

Svi ćemo se složiti s činjenicom da smo često bili u situaciji da učinimo dobro djelo, ali nas je omela pohlepa ili škrtost. To je zaista svojstvo koje razara ideju i želju o dobru. Zato neka nas nimalo ne čudi što naš Pejgamber izričito kaže da je ovo svojstvo boljka i sramota!

Ljubav prema imetku i uživanjima

Iako bi ovo izlaganje moglo da uđe, da se uklopi u tematiku prethodnoga, mi smo ga izdvojili kao posebnu temu zbog nekoliko

okolnosti. Islam kao religija zdravog razuma ne zapostavlja nipošto ni ovaj svijet. Ali, kao što ne prezire blagodati ovoga svijeta, on isto tako zabranjuje i robovanje ovom svijetu. I ovdje, barem uzgredno, treba ukazati na zlatnu sredinu koju je podvukao i sam Resulullah kada je rekao: U životu je najbolja sredina!

Uživanja koja ovaj svijet pruža čovjeku zaista su i mnogobrojna i raznovrsna. Njihova je snaga neslućeno golema. Nailazimo na ljude koji znaju samo ovaj svijet, kojima je jedina preokupacija uživanje, razonoda, provod. Eto, protiv takvog stava čovjeka prema ovom svijetu ustaje islamsko učenje i poziva ga na stvarnost, na neumoljivu realnost mijenjanja, privremenosti i prolaznosti svega, što znači ovaj svijet, što znači materiju. Međutim, to isto učenje nipošto ne negira njegovo postojanje, njegovu snagu i utjecaj na čovjeka. I upravo zato i upozorava.

Najprije ćemo navesti kur'anski tekst:

- »Onima koji žele život ovoga svijeta i njegove ljepote Mi ćemo im njihova djela potpuno ostvariti na njemu i oni na ovom svijetu neće biti uskraćeni. To su oni koji na onom svijetu neće imati ništa osim vatre. Propašće sve što su radili na ovom svijetu i biće uzaludno sve što su učinili.« (Hud, 15-16).

A hadisi-šerif kaže:

- »Ovaj svijet je sladak, privlačan. Onaj ko ga uzima onoliko koliko mu zaista i pripada, tome je on, takav, blagoslovljen. Ali one, koji su previše zaokupljeni ovim svijetom i svojim željama (strastima), na Sudnjem danu čeka samo vatra.«

Neodgovornost pri donošenju ocjene

I ovo je svojstvo s kojim se, nažalost, često susrećemo. Ono je veoma važno baš zbog toga što je često. Nije nimalo rijedak slučaj da se bez ikakve obaviještenosti, poznavanja ili prava, upuštamo u ocjenu nekog ili nečega. Donosimo vrlo često potpuno proizvoljno i neodgovorno sud ili ocjenu. Ne pomišljamo na to da li svojim takvim stavom nanosimo nekome nepravdu, nasilje. Pogotovo čovjek ne može da odgovori na pitanje zašto smo takvi čak i u slučajevima

kada nam je neka osoba potpuno nepoznata, zašto dajemo o njoj svoje mišljenje. Kada bi nam palo na pamet da u tom trenutku trijezno razmislimo, onda se sigurno ne bismo usudili davati sud o onome što nam je nepoznato.

Musliman je obavezan na istinu. To znači da on mora poznavati ono o čemu govori, pa tek onda davati svoj sud. Sjetimo se samo ovog Pejgamberovog hadisi-šerifa:

- »Reci istinu, pa makar bila i gorka!«

Opasnost posebne vrste predstavlja ustaljeno mišljenje da ovakva rabota nije nikakav naročito težak prestup. Međutim, nije tako! Ovakav postupak može da bude težak i opasan prestup. On se lahko može podvesti pod kategoriju teškog grijeha, koji je teško oprostiv. Evo jednog hadisi-šerifa koji nam pruža ne samo dobro upozorenje, nego treba da nas otrijezni, da nas konačno usmjeri onako kako treba da bude usmjeren jedan musliman. Taj hadisi-šerif glasi:

- »Postoji neoprostiv grijeh; postoji grijeh koji se ne može zapostaviti i grijeh koji je oprostiv. Što se tiče onog neoprostivog grijeha to je pridruživanje govorom, mišlju ili slikom Bogu druga, što se tiče onog oprostivog grijeha, to je grijeh čovjeka prema Allahu dž. š. A onaj koji se ne može zapostaviti, izostaviti, to je nasilje, nepravda koju učini čovjek čovjeku.«

A svi ćemo se složiti sa konstatacijom da je neosnovano, negativno prosuđivanje o nekome nepravda i nasilje posebne vrste i posebne težine. A ako se ovo još čini ne samo iz obične brzopletosti, neozbiljnosti i neodgovornosti, nego sa kakvim zadnjim namjerama, onda takav postupak ima sve uslove da bude težak grijeh.

Uskraćivanje svjedočenja

Mnogi čitaoci će se vjerovatno, iznenaditi kada pročitaju i saznaju kakav je stav islamskog učenja prema svjedočenju. Mnogi, možda, nisu znali da se svjedočenje po islamu ne smije uskratiti niti tajiti, a da i ne govorimo o tome da je krivo svjedočenje najstrožije zabranjeno i teško kažnjivo.

Musliman mora posvjedočiti u svakom slučaju, kada to može učiniti. Ukratko, svjedočenje je obaveza muslimana koju on ne smije ignorisati. Odbiti svjedočenje, znači postupiti potpuno suprotno slovu i duhu Kur'ani-kerima. Evo šta o tome veli Uzvišeni Allah dž. š.:

- »Ima li goreg nasilnika od onoga ko taji istinu, znajući da je ona od Allaha!« (Bekare, 140).

- .. . »i ne uskratite svjedočenje. Ko ga uskrati srce njegovo će biti grešno, a Allah dobro zna ono što vi radite.« (Bekare, 283).

Ova dva kur'anska navoda sasvim su dovoljna da uočimo svu ozbiljnost koja se mora poklanjati svjedočenju. Ima nas, bez sumnje, mnogo koji ćemo morati preispitati svoj stav prema ovom pitanju. Nije isključeno da će se naći i takvih ljudi koji će, nakon ovoga saznanja, zatražiti halala od nekoga kome su uskratili, odbili svoje svjedočenje, ili, možda, kome su zamjerili zato što je svjedočio kako njima nije odgovaralo.

U čitavom svijetu poznat je ovaj Pejgamberov hadisi-šerif koji smo naveli i u prethodnom izlaganju:

- »Reci istinu, pa makar bila i gorka!«

A o krivom svjedočenju da i ne govorimo. Koliko je ono opasno po iman muslimana - dakle i po onaj, vječni svijet - najbolje nam govore ovi hadisi-šerifi:

- »Krivo svjedočenje Allah dž. š. je izjednačio sa mnogoboštvom.«

- »Pazite, kazaću vam šta su najveći grijesi« - i ponovivši ove riječi tri puta Pejgamber a. s. reče: »mnogoboštvo (širk), neposlušnost prema roditeljima i krivo svjedočenje.« (*Rijadus-salihin*, str. 552).

- »Ko ne htjedne svjedočiti kada se pozove, griješan je kao i onaj ko krivo svjedoči.« (*Džamius-sagir*, džuz 2, str. 153).

C. POSEBNE NAPOMENE

ČUVANJE I ZAŠTITA TIJELA

Kao što možemo pojedine organe svoga tijela upotrijebiti u korisne svrhe, isto tako možemo ih i zloupotrijebiti. Međutim, nije isključeno da će se među čitaocima naći i takvih koji nisu dovoljno ili pravilno obaviješteni o mnogim stvarima o kojima musliman mora biti upoznat, o kojima mora znati stanovište islamskog učenja.

Imajući na umu prijevod 36. ajeta iz poglavlja El-Isra, koje glasi: »Ne povodi se za onim što ne znaš! I sluh, i vid i razum, za sve to će se, zaista, odgovarati«, smatrali smo uputnim da ovdje iznesemo niz napomena koje će nam pomoći da sa više obzira postupamo sa vlastitim tijelom, da ga čuvamo i očuvamo od nasilja i zloupotrebe.

1. Kada je u pitanju jezik, treba znati sljedeće:

Ne smije se govoriti ono što muslimana izvodi iz imana. Ako se to govori hotimično i svjesno, onda se takvim činom upropaštavaju i gube sva dobra djela koja su do tada bila učinjena. Čim se počini ovakav grijeh, neophodno je odmah učiniti tevbu (iskreno pokajanje). U ovako teške grijehe spada, na primjer:

- nijekanje Allaha dž. š. odnosno nevjerovanje u

Njegovo postojanje;

- krivo vjerovanje Allaha dž. š. (pripisivanje porodičnih ili rodbinskih odnosa i veza Allahu dž. š.);
- psovanje i vrijecđanje Allaha dž. š.;
- psovanje i vrijeđanje Božijih objava i Božijih poslanika, itd.;
- proklinjanje bilo koga. O ovome je Pejgamber a. s. rekao: »Proklinjanje muslimana je kao ubitvo.« (*Tarikati-Muhammedijje*, str. 245).

Kada smo već kod proklinjanja biće korisno ako posebno istaknemo da su od Allaha dž. š. prokleti:

- žena koja oponaša muškarca;
- muškarac koji oponaša ženu;
- ko daje i onaj ko uzima zelenašku kamatu, i onaj ko njome rukovodi;
- ko pomiče međaše (prisvaja tuđu zemlju);
- ko krade;
- ko prima i onaj ko daje mito;
- ko robuje dinaru i zanemaruje vjerske obaveze;
- ko proklinje svoje roditelje;
- ko proizvodi, prodaje, pije i poslužuje alkohol;
- ko upotrebljava grube izraze tamo gdje postoje lijepi;
- ko glasno plače za umrlim i glasno nabraja njegove zasluge, vrline i dobra djela;
- ko nagovara na zlo i odvraća od dobra;
- ko istražuje tuđe mahane;
- ko govori kada se uči ezan ili ikamet;
- ko se hotimično lažno zaklinje. Za takve je Muhammed a.s. rekao: »Ko uzme tuđi hak (pravo) sa

lažnom zakletnom, taj neće ući u džennet«;

- ko govori kada se uči Kur'ani-kerim. To je haram!
- ko prepada i straši čovjeka. To je također haram!

Allah dž. š. je pokudio:

- govoriti u džamiji o poslovima koji nisu vjerskog karaktera, a uopće govoriti bez razloga mekruh je.
- mekruh je, također, bez potrebe govoriti poslije klanjanja sabah-namaza pa dok sunce ne izađe, jer je veoma pohvalno, lijepo i korisno to vrijeme iskoristiti za zikr (o zikru biće kasnije govora). O ovome je posljednji Božji poslanik Muhammed a.s. rekao: »Ko klanja sabah-namaz u džematu pa odsjedi do izlaska sunca, spominjući Allaha dž. š. zatim klanja dva rekata, to mu vrijedi kao da je obavio hadž i umru kao nafilu«.

Zapamtimo ovdje da moramo izbjegavati još i sljedeće:

- zaklinjati se ičim drugim osim Allahom dž. š.;
- zaklinjati se mnogo, makar to bilo i za istinu;
- govoriti u nužniku za vrijeme obavljanja nužde;
- muslimanu činiti ružnu dovu;
- dozvoliti potčinjenom da ide u haram;
- smijati se bez potrebe;
- prigovarati za učinjeno dobro;
- otkrivati povjerenu tajnu;
- prepričavati sve što se čuje. Muhammed a.s. za ovo veli: »Dosta je čovjeku grijeha, da priča sve što čuje.«;
- pričati besposleno i o beskorisnim stvarima, i
- pitati za ono što nije učtivo.

2. Kada su u pitanju oči, treba znati da je zabranjeno:

- gledati ženu koja nam nije rod jer i gledanje može da izaziva požudu. Muhammed a.s. je rekao: »I oči čine preljub.« (*Džamius-sagir*, sv. 2, str. 60). Ovdje treba podvući da je jednako i ženama zabranjeno gledati tuđe muškarce, jer se i kod njih, kao i kod muškaraca, mogu pojaviti grešne misli i požuda. Ovo želimo potkrijepiti jednom zgodom iz života Muhammeda a. s.: Ummi Selema, r. a. pripovijeda: »Bila sam kod Muhammeda a. s. Tu je bila i Mejmuna. Dođe Ibni Ummi Mektum - koji je slijep - pa nam Poslanik reče da se pokrijemo. Mi rekosmo: »Božji Poslaniče, pa on je slijep, on nas ne vidi.« Poslanik a.s. odgovori: »A jeste li vas dvije slijepe? Vidite li vi njega?«
- da muškarac gleda sramotna mjesta drugog muškarca, a žena sramotna mjesta druge žene;
- gledati siromašne ljude sa omalovažavanjem. To je oholost, a oholost je po islamu haram;
- zavirivati u tuđe kuće kroz prozor, otvorena vrata ili kakav drugi otvor. Jednom prilikom Muhammed a.s. je rekao : »Ko bi virio u tuđu kuću bez dozvole domaćina, domaćin ne bi bio grešan kad bi mu oko izbio.«

3. Kada su u pitanju ruke, treba znati da je zabranjeno:

- ubiti bez valjana razloga;
- raniti ili udariti čovjeka. Posebno je zabranjeno udarati čovjeka po licu;
- otimati, krasti i prisvajati bez pitanja i odobrenja;
- primiti: zekat, zekatu-l-fitr, sadaku ili fidju bez nužde;

- igrati besposlene i nekorisne igre;
- pisati ono što je zabranjeno govoriti;
- poslužiti se tuđim dobrom bez odobrenja vlasnika;
- usmjeriti bilo kakvo oružje na muslimana, pa makar se to činilo i u šali;
- čistiti nosnu šupljinu desnom rukom i
- imati neodrezane nokte.

4. Kada su u pitanju spolni organi, moramo znati da je strogo zabranjeno sljedeće:

- nezakonito spolno općenje - zinaluk, prostitucija;
- homoseksualizam (odnos muškarca s muškarcem, a isto tako žene sa ženom);
- općenje sa životinjama, i
- snošaj sa vlastitom ženom za vrijeme hajza i nifasa (menstruacije i babina).

5. Kada su u pitanju noge, treba znati da je zabranjeno:

- odlaziti tamo gdje se griješi;
- poći na putovanje gdje prijeti opasnost;
- gaziti preko tuđeg vlasništva bez vlasnikove dozvole;
- bez nužde hodati preko grobova ili sjedjeti na njima;
- ući u džamiju nečist, za ženu ako ima hajz ili nifas;
- ići na gozbu, svadbu, mobu, banket, makar i pozvan ako se zna da tamo ima i onaj ko sprečava i guši

islamsku slobodu. Ko ode pa to vidi dužnost mu je da to mjesto napusti;

- pri spavanju okrenuti noge prema Kibli ili prema Kur'ani-kerimu;
- nogama udarati čovjeka ili životinju, i
- prelaziti, »prejahivati« preko safova i ljudi u džamiji.

6. Kada je u pitanju stomak, treba znati da je zabranjeno jesti:

- svinjetinu u svim vidovima i kombinacijama;
- meso krepane životinje;
- meso životinje koja nije zaklana sa Bismillah, odnosno kada je namijenjeno nebožanstvima;
- otetu ili ukradenu hranu i
- bilo kakvu hranu nabavljenu haramom.

Osim ovog pobrojanog strogo je zabranjeno:

- konzumiranje bilo koje vrste alkohola;
- svako prejedanje i
- sve što je štetno po zdravlje, kako tjelesno tako isto i mentalno.

U ovih šest tačaka naveden je samo dio onoga što je zabranjeno da čine naši udovi. Ovo su istovremeno i najčešći slučajevi, ono s čime se često, u svakodnvnom životu susrećemo. Razumije se da tu ima još mnogo stvari, nenapomenutih, suptilnih, manje ili više važnih. Ali zbog ograničenosti prostora, a i zbog činjenice da će svaki čovjek sa zdravim rasuđivanjem - posebno pošto ovo sve pročita - lahko moći da zaključi šta je dopušteno, a šta nije, zadovoljićemo se ovim što je izloženo.

BORBA PROTIV NEZNANJA

Nije nimalo teško prihvatiti misao i tvrdnju da je neznanje majka svakog zla i nesreće. Borba protiv neznanja, zaostalosti i nazadnosti predstavlja imperativ, ličnu obavezu za svakog pojedinca posebno, ali i za zajednicu u cjelini. Ovim ne želimo reći da je obrazovanost jedino i isključivo sredstvo za iskorjenjivanje neznanja. Naići ćemo na vrlo skromno obrazovane, nerijetko i nepismene ljude, kojima se, međutirn, nikako ne može pripisati neznanje. I obratno: često se mogu susresti ljudi sa dobrim, čak i visokim diplomama, koji žive u neznanju i sa neznanjem. Postupati suprotno načelima zdravog rasuđivanja, postupati štetno po svoje tijelo i dušu, biti negativan po svoju okolinu - eto to su primjeri prisustva pravog neznanja. Stepen obrazovanja ovdje predstavlja samo puku formalnost.

Svjesno nastojanje da se neznanje iskorijeni ili barem svede na što manju mjeru predstavlja, bez sumnje, jednu od onih preokupacija čovjeka u svakom vremenu, koju treba njegovati i razvijati, koju treba cijeniti i pozdraviti. Ovakvo nastojanje mora uroditi blagotvornim plodom spoznaje da smo na ovom svijetu samo putnici, koji su bez svoje volje došli na ovaj svijet i koji će, također, bez svoje volje, otići s njega. Spoznaćemo da smo, i pored svih naših mogućnosti i sposobnosti, sasvim nemoćni, bespomoćni i u svemu ovisni. Zamislićemo se pred činjenicom da mi ni u samima sebi ne možemo djelovati na procese koji se odvijaju u nama, ne možemo zaustaviti kolanje krvi, rast noktiju, kose, kucanje srca, starenje. Spoznaćemo da nije uvijek i korisno ono što sami sebi želimo, niti je

pak štetno sve što ne želimo i izbjegavamo. Spoznaćemo da ne mora biti onako kako mislimo, naučićemo da ne znamo šta nas čeka u budućnosti, gdje, kada i kakav će biti naš kraj. I još bezbroj činjenica, ovakvih i sličnih. Spoznati ovo znači znati da je čitav ovaj svijet prolazan, znači znati da iza ovog prolaznog, neminovno dolazi onaj neprolazni, vječni život i svijet. A to je znanje - znanje od najveće vrijednosti. I obratno, ne znati sve ovo, ne vjerovati u ove neoborive istine, ne razmišljati o njima, jeste pravo neznanje, koje konačno donosi nesreću u najtežem njenom obliku.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Živimo u vremenu punom dinamike, punom žurbe, punom svakovrsnih iznenađenja, otkrića, dostignuća, rezultata. Naše preokupacije i želje su mnogobrojne, stalno se mijenjaju, stalno nastaju. Izvori informacija pružaju nam neslućene mogućnosti nevjerovatne obaviještenosti o gotovo svim vidovima ljudskog djelovanja u gotovo svim podnebljima. U ovoj silnoj trci za uspjehom i bogatstvom, za afirmacijom i standardom, za željama i strastima, nažalost, veoma često zaboravljamo na svoju dušu i njene potrebe, na svoje obaveze prema sebi i drugima, prema Allahu, zaboravljamo na Ahiret gdje nas neminovno očekuje najdetaljnije polaganje računa za svako učinjeno djelo, za svaku izgovorenu riječ, za svaku našu misao. A računi će se polagati izravno Svemogućem Allahu dž. š. Onome koji je stvorio i nas i sve ostalo. Odgovaraćemo za sve što je na bilo koji način bilo u vezi s nama na ovom svijetu. Govorićemo samo golu istinu, ništa nećemo moći sakriti. Odgovaraćemo u prisustvu cjelokupnog čovječanstva od njegovog nastanka do nestanka.

Kada je ovo ovako onda se moramo najozbiljnije pripremati za taj dan sveopćeg polaganja računa. Konačni ishod zavisi o tome, kako smo proživjeli život na ovom svijetu. Upravo prema tome ćemo dobiti mjesto na Ahiretu. »Ko učini samo trunčić dobra - vidjeće ga; ko učini samo trunčić zia - vidjeće ga.« Ovozemaljski život izgleda kao jedan prozorčić na kojemu svaki pojedinac, odlazeći iz ovog prolaznog, dobiva ulaznicu za vječni život. O tome kakvi smo bili na ovom svijetu zavisi kako će nam biti na budućem, neprolaznom svijetu.

Ne smijemo zaboraviti da i pored svega što smo nabrojali, svakom pojedincu stoji na raspolaganju veliki broj mogućnosti i

načina da ne zaboravi na Ahiret, da se i za njega priprema. Nikada nismo raspolagali ovolikim brojem pismenih ljudi kao danas. Nikada nismo imali ovoliko i ovakvih knjiga na našem jeziku kao danas. Uz samo malo dobre volje svako se može vrlo temeljito upoznati sa principima i učenjem islama, pa se baš zato i ne mogu uvažavati nikakve isprike. Jer svi znamo da Allah dž. š. sve zna!

Kao što smo obavezni boriti se i brinuti za svoje tijelo, ovaj svijet i život na ovom svijetu, isto tako, i još više, obavezni smo boriti se i brinuti za svoju dušu, onaj svijet i život na onom svijetu jer je vječan.

Razboriti ljudi, koji su sebi pravi prijatelji, znaju da je istinska bogobojaznost jedino mjerilo ljudske vrijednosti pred Uzvišenim Allahom dž. š. Oni znaju da tamo uopće nije na cijeni pripadnost ovoj ili onoj rasi, naciji, klasi, porijeklu, tamo ništa ne vrijedi bogatstvo, ugled, snaga, čast, vlast, diploma, priznanje, odlikovanje. Oni bez imalo kolebanja slijede sugestije uputstva, pozive i naređenja Uzvišenog Allaha dž. š. oni nepokolebljivo vjeruju Allahu dž. š. najdražem čovjeku, Njegovom posljednjem Poslaniku, a on nam poručuje:

»Tražite nauku od bešike do kabura.«

»Ko umre tražeći vjerske nauke, ubraja se u šehide.«

»Nauka je izgubljena stvar svakog pravog vjernika - gdje god je nade, uzeće je.« itd. itd.

Takvi ljudi će se bezuvjetno potruditi da nabavkom korisnih knjiga, razgovorom sa učenim ljudima, posmatranjem, razmišljanjem i zaključivanjem, saznaju ono što treba da znaju kao muslimani. Jer sve ove radnje koje nabrojasmo, predstavljaju specifičan vid ibadeta koji je Allahu dž. š. veoma, veoma drag, a vjerniku veoma koristan.

Posebno mjesto i vrijednost pripada razmišljanju. Razmišljanja o onome što čovjeka okružuje, razmišljanja o grandioznim, nevjerovatnim, neshvatljivim i svakodnevnim pojavama, razmišljanja o ogromnim, nedokučivim, nepristupačnim, neshvatljivim razdaljinama u prostoru i vremenu, razmišljanja o čitavom nizu zbivanja u nama samima, dovode do posebnih

spoznaja, dovode do posebnih rezultata, uvjerenja i želja. Ona, konačno, dovode i do posebne orijentacije čovjeka prema sebi, prema Uzvišenom Allahu, prema ostalom svijetu. Čovjek najprije postaje zadivljen pred tim savršenim skladom, pred tom nevjerovatnom mnogovrsnošću i raznolikošću, pred bezbrojem najrazličitijih kretanja oko sebe i u samom sebi. Kasnije, razmišljajući, otkrivajući štošta oko sebe i u sebi, postaje zaprepašten, postaje uplašen pred svemoći Onoga koji to sve stvori, koji time upravlja, pred Sveumom kojemu u Njegovom stvaranju svjetova i u upravljanju tim svjetovima nije potreban baš niko! Ovakva razmišljanja i stanja dovode do nepokolebljivog vjerovanja u Jednog Jedinog Boga, Allaha dž. š., u Onga koji je sve stvorio i koji svim upravlja. Osjećajući Njegovu svemoć i potpunu neovisnost, a svoju nemoć i potpunu ovisnost o Njemu, čovjek počinje osjećati potrebu da Mu se još više približava, da još više i snažnije ističe svoju svijest o Njemu kao Gospodaru, a o sebi kao ovisnom. To su korijeni prave, svjesne pobožnosti, koja je mnoge ljude uzdigla na takve duhovne stepene i deredže, sa kojima se ništa na ovom svijetu ne može mjeriti. Vjerovanje takvih ljudi je nepokolebljivo. Njihovo djelovanje je dobro i pozitivno. Oni svjesno nastoje da svaki trenutak utroše na nešto lijepo, korisno. Čineći dobro oni znaju da čine onu posebnu vrstu ibadeta koju Allah dž. š. toliko voli. A sve svoje slobodno vrijeme oni provode u razmišljanju o Allahu dž. š. i nastoje svim svojim snagama da Ga svojom dušom i srcem što bolje spoznaju i osjete.

Ovaj spasonosni put u sigurnost na Vječnom svijetu, ne ovisi o porijeklu, bogatstvu, obrazovanju. Njime mogu da idu i oni sa najvećim diplomama i oni nepismeni. Jer vrijednost čovjeka pred Allahom - to smo već istakli - mjeri se samo stepenom čovjekove bogobojaznosti. A to sasvim izvjesno, sasvim dobro znaju svi sretnici koji se zapute ovim putem.

Od davnina je bivalo ljudi čija je ljubav prema Allahu dž. š. i Muhammedu a. s. bila istinska i istinski velika. Uvijek je bilo ljudi u čijim je srcima postojala neugasiva želja da budu što bolji vjernici, što ispravniji i potpuniji muslimani. Takvi su uporno tražili put koji će ih dovesti do željenog cilja. I našli su ga! Oni su shvatili da pored predanog izvršavanja svega što je Allah dž. š. naredio ili zabranio - a što je lična obaveza svakog muslimana - čovjek i te kako može da

čini i ono na što nije obavezan, ali što je Allahu dž. š. isto tako milo. Mnogi su shvatili da upravo tu leži jedan od puteva kojima se ljudska duša uzdiže u one sfere koje su čiste od svega što Allah dž. š. ne odobrava. A kada su o tome našli preporuku i potvrdu u Kur'ani-kerimu, onda su svoje traženje puta ka sreći i savršenstvu, svoje razmišljanje o Allahu dž. š. svoje neobavezne, dobrovoljne dodatne ibadete, nazvali imenom zikr, jer su vidjeli da je to tako nazvao i Allah dž. š. u Svom Kur'anu. A da je to zaista tako, evo nekoliko ajeta iz Kur'ani-kerima:

- »... i često spominji (zikr čini) svoga Gospodara i hvali Ga večerom i jutrom.« (Alu 'Imran, 41).

- »A kada završite molitvu, spominjite (zikr činite) Allaha stojeći i sjedeći i ležeći.« (Nisa', 103).

- »I spominji svoga Gospodara ujutro i uvečer, u sebi, ponizno i sa strahopoštovanjem i ne podižući glas...« (A'raf, 205).

-- »... Reci: Allah ostavlja u zabludi onoga ko to hoće, a k Sebi upućuje onoga ko Mu se pokajnički obraća, one koji vjeruju i čija se srca smiruju kada se Allah spomene. A spominjanje Allaha (zikr) zaista smiruje srca.« (Ra'd, 27-28).

- »Vi u Božjem Poslaniku imate divan uzor za svakoga ko se nada Allahovo milosti i nagradi na Onom svijetu i koji često Allaha spominje.« (Ahzab, 21).

- »O vjernici, spominjite Allaha često.« (Ahzab, 41).

- »Teško onima čija su srca neosjetljiva kada se Allah spominje. Oni su u pravoj zabludi.« (Zumer, 22).

- »A kada se molitva obavi, onda se raziđite po zemlji i tražite Allahovu blagodati i mnogo spominjite Allaha, da biste postigli ono što želite.« (Džumu'a, 10).

- »O vjernici, neka vas vaši imeci i vaša djeca ne zaborave od sjećanja na Allaha. Oni koji to čine biće izgubljeni.« (Munafikun, 9).

»I spominjite Ime svoga Gospodara ujutro i predveče.« (Insan, 25).

- »Zaista je postigao spas onaj koji se očisti i spominje Ime

svoga Gospadara i koji klanja.« (A'la, 14-15).

- »Ima li većeg nasilnika od onoga koji brani da se u Allahovim hramovima Ime Njegovo spominje i koji radi na tome da se oni poruše...« (Bekare, 114).

Ovo je samo izbor iz kur'anskih ajeta koji će nam omogućiti da shvatimo da je zikr poseban vid ibadeta, Allahu dž. š. veoma drag, koji će nam pomoći da shvatimo da Allah dž. š. naređuje zikr, da ukazuje od kolike je on važnosti za unutrašnje zdravlje našeg bića, na naš mir. Uostalom, ovi ajeti su sami svoji svjedoci, njih treba proučavati, shvatiti i osjetiti. Njihov smisao je jasan, misao i poruka nedvojbena. Naše je da to osjetimo i slijedimo.

POGOVOR

Autor ovog djela preselio je na Ahiret u ponedjeljak, 20. marta, 1978. godine. Veličanstvena dženaza, kojoj je, i pored vrlo loših vremenskih prilika, prisustvovalo nekoliko hiljada muslimana, ožalošćenih štovalaca i prijatelja hadži-efendije, obavljena je u srijedu, 22. marta.

Ovo tužno obavještenje kao i knjigu merhuma hadži-Derviš-efendije Spahića završićemo mislima i porukom, kojom je on završio svoje djelo:

»Svoj braći i sestrama najtoplije preporučujem da vječni život - Ahiret - ne daju za ovaj prolazni.

Musliman nikada ne smije klonuti. Musliman nikada ne smije gubiti nadu u milost Allaha dž. š. jer je Njegova milost neizmjerna, nepresušna.

Onome ko se iskreno pokaje, ko odlučno i sa uvjerenjem prihvati i slijedi pravi put (sirati-mustekim), Allah dž. š. sve oprašta.

Za sve svoje potrebe obraćajmo se samo Njemu. Obraćajmo se samo Njemu svjesno i čvrsto vjerujući da je On Svemoćan. A On je u svom Kur'ani-kerimu rekao »Ud'uni estedžib lekum« - Pozovite me, odazvaću vam se!

El-hamdu lillahi ves-salatu ves-selamu ala Muhammedin ve alihi ve sahbihil edžme'in. El-hamdu lillahi bi n'imetihii tetimmus-salihat.